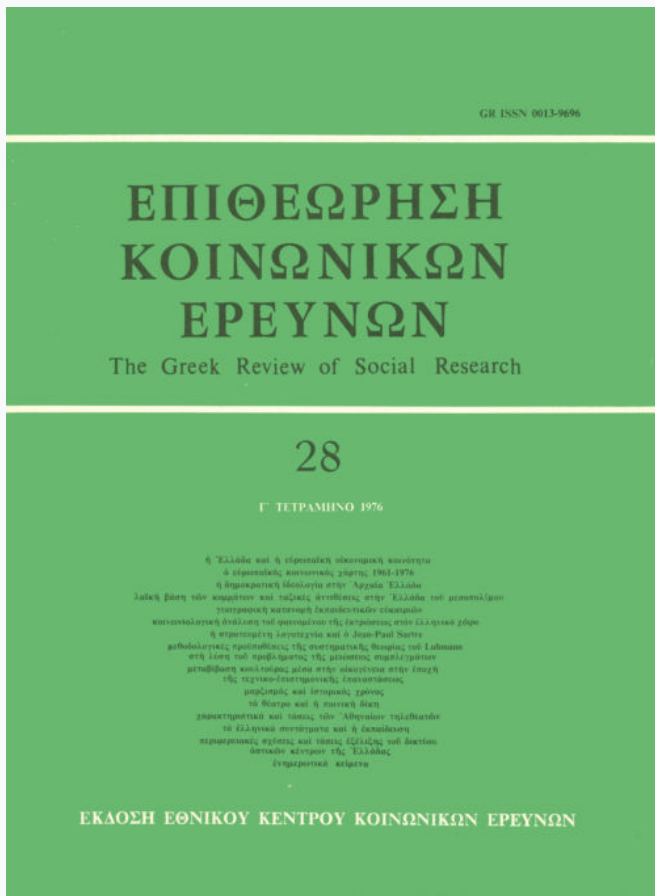

The Greek Review of Social Research

Vol 28 (1976)

28 Γ'

Η Ελλάδα και η ευρωπαϊκή οικονομική κοινότητα

Γιώργος Α. Πετρόχειλος

doi: [10.12681/grsr.345](https://doi.org/10.12681/grsr.345)

Copyright © 1976, Γιώργος Α. Πετρόχειλος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Πετρόχειλος Γ. Α. (1976). Η Ελλάδα και η ευρωπαϊκή οικονομική κοινότητα. *The Greek Review of Social Research*, 28, 178–197. <https://doi.org/10.12681/grsr.345>

ή Ελλάδα καί ή εύρωπαϊκή οικονομική κοινότητα*

του

Γιώργου Α. Πετρόχειλου

*Senior Lecturer in Economics
Lanchester Polytechnic
Coventry, England*

Οί συνομιλίες μεταξύ τής Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και τής Ελλάδας για τήν ένταξη τής χώρας μας στην Κοινότητα έχουν αρχίσει και, μολονότι οί διαπραγματεύσεις δέν προβλέπονται εύκολες, ώστόσο είναι θέμα χρόνου τό νά καταστή ή Ελλάδα τό δέκατο μέλος τής ΕΟΚ. Αύτή είναι ή επιθυμία τής συντριπτικής πλειοψηφίας τής ελληνικής Βουλής και, τό σπουδαιότερο, τών έννέα συναταίρων τής Κοινότητας. Μιά και έκτός από τήν οικονομική ένωση ή ΕΟΚ προτίθεται νά προχωρήσει μελλοντικά και πρὸς πολιτική ένωση, είναι τό λιγότερο εκπληκτικό, μέ ελληνικά τουλάχιστον δεδομένα, ότι επικρατεῖ σχεδόν ταυτότητα αντίληψεων μεταξύ πολιτικῶν κομμάτων (μέ εξαίρεση τὸ ΠΑΣΟΚ και τὸ ΚΚΕ ἐξωτερικοῦ), ὀργανώσεων, ἐκπροσώπων τοῦ κεφαλαίου, ἐργατικῶν συνδικάτων και μᾶς μερίδας λαοῦ γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸ θέμα. Ἡ μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ ἐλάχιστα γνωρίζει γύρω ἀπὸ τὴν ΕΟΚ και ἀκόμη λιγότερα γύρω ἀπὸ τὶς συνέπειες τής ἐντάξεως. Καί ή σχεδόν καθολική και ταυτόσημη ἄποψη είναι πὼς ή Ελλάδα πρέπει νά ἐνταχθῆ στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα τόσο γιὰ οικονομικοὺς ὅσο και πολιτικοὺς λόγους, γιατί αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν πιὸ συμφέρουσα γιὰ τὴ χώρα μας λύση. Τυχὸν ἀντίθετη ἄποψη θεωρεῖται σάν αἵρεση, και οἱ προτεινόμενες κινδυνεύουν νά χαρακτηρισθοῦν ἐμπρηστὲς ἐθνικῆς πολιτικῆς. Θά πρέπει ἴσως νά ἀποτελεῖ μιά ἀπὸ τὶς λίγες περιπτώσεις στη σύγχρονη ἐλληνική ἱστορία τὸ ὅτι ἓνα γεγονός τέτοιας σημασίας δέν συνοδεύεται ἀπὸ διαφωνίες, ἀμφισβητήσεις ἢ ἔστω ἐπιφυλάξεις σχετικὰ μέ τὶς μελλοντικὲς του ἐπιπτώσεις στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωὴ αὐτοῦ τοῦ τόπου. Ἡ ἔλλειψη διαλόγου πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα ἴσως νά ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι ή ἐμπειρία μας ἀπὸ τὴ δεκατετράχρονη σύνδεσή μας μέ τὴν ΕΟΚ μᾶς ἔχει πείσει πὼς ή θέση τής Ελλάδας είναι ἀναπόσπαστα δεμένη μέ τὴν Κοινότητα ἢ στη διαπίστωση πὼς οἱ συνθήκες, δεδομένης τής ἰσορροπίας δυνάμεων, είναι τέτοιες πὸν κάνουν τὴν ένταξη ἀναπόφευκτη και συνεπὼς κάθε διαφορετικὴ ἄποψη ἀνώφελη.

Χωρὶς νά ὑπάρχει πρόθεση διαταράξεως μᾶς τέτοιας ἁρμονικῆς σύμπνοιας ἀπόψεων σ' αὐτὸ τὸ στάδιο, θά θέλαμε ὡστόσο νά ἐπιχειρήσουμε μᾶς σκιαγράφηση τής οικονομικῆς πλευρᾶς τής ἐντάξεως, ἐπισκοπώντας τὴ μέχρι σήμερα λειτουργία τής συμφωνίας συνδέσεως και ἐπιχειρώντας μερικὲς προγνώσεις γιὰ τὸ μέλλον, πράγμα ἀρκετὰ ἀβέβαιο μᾶς και οἱ τελικοὶ ὄροι ἐντάξεως δέν ἔχουν ἀκόμη συζητηθῆ και ἀποφασισθῆ. Ὑπάρχουν πάν-

* Ἐπιθυμῶ νά ἐκφράσω τὶς εὐχαριστίες μου πρὸς τὸν Καθηγητὴ Πολιτικῆς Οικονομίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου Ἰ. Σπρᾶο, πὸν διάβασε και σχολίασε ἓνα πρῶτο σχέδιο αὐτοῦ τοῦ ἀρθρου. Φυσικὰ παραμένω προσωπικὰ ὑπεύθυνος γιὰ τυχὸν λάθη και παραλείψεις πὸν ἐξακολούθουν νά ὑπάρχουν.

τως αρκετά επιβληθικά στοιχεία για να στηρίξουν τις προβλέψεις αυτές.

Η επίσημη ελληνική θέση υπέρ της εντάξεως είναι αρκετά γνωστή και έχει επανειλημμένα διατυπωθεί τόσο από την Κυβέρνηση, όσο και από θερμούς υποστηρικτές της. Μία πολύ ευγλωττη διατύπωση, ιδιαίτερα αναφορικά με το οικονομικό μέρος, δόθηκε από τον ακαδημαϊκό και Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας, Καθηγητή Ξ. Ζολότα σε όμιλία του στην Ακαδημία Αθηνών τον περασμένο Απρίλη.¹ Από την άλλη πλευρά η θέση κατά της εντάξεως έχει διατυπωθεί κατά τρόπο συστηματικό από τον Καθηγητή Σ. Τριάντη στο βιβλίο του *Common Market and Economic Development*,² το οποίο όμως μειονεκτεί ελαφρά, γιατί έχοντας γραφή το 1963-64 δέν περιέχει αναγκαστικά ανάλυση εκείνων των θεσμών της Κοινότητας, που τέθηκαν σε εφαρμογή αργότερα και που προσλαμβάνουν ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα. Πάντως για τους σκοπούς αυτής της εργασίας οι μελέτες αυτές είναι αρκετά κατατοπιστικές και αντιπροσωπευτικές των δύο θέσεων, και μπορούν επομένως να τις αντιπαρατάξουμε, να τις αναλύσουμε και να βγάλουμε ορισμένα συμπεράσματα. Προηγούμενες όμως, θα άνασκησούμε σύντομα τη θεωρητική δικαιολόγηση δημοφών οικονομικών ενώσεων, που θα αποδειχθεί χρήσιμη πιο κάτω.

μορφές οικονομικής συνενώσεως και θεωρητική δικαιολόγηση

Η πρωταρχική οικονομική δικαιολόγηση για τη δημιουργία κάποιας μορφής οικονομικής συνενώσεως (integration) μεταξύ δύο ή περισσοτέρων χωρών, όπως λ.χ. ελεύθερης ζώνης συναλλαγών, τελωνειακής ενώσεως ή κοινής αγοράς, παρέχεται από τα προσδοκώμενα όφελη, που οι συμμετέχουσες χώρες αναμένουν να καρπωθούν από μία τέτοια διευθέτηση. Πιο συγκεκριμένα τα όφελη αυτά παίρνουν συνήθως τη μορφή αύξησεως του πραγματικού προϊόντος και εισοδήματος των χωρών-μελών, οι οποίες ελπίζουν πως η οικονομική τους επίδοση, μετρούμενη σε όρους του ρυθμού μεταβολής του καθαρίστου εθνικού προϊόντος (ΑΕΠ), είναι πιθανόν να είναι κατά πολύ ανώτερη αν αυτές αποτελούν μέλη μιάς τέτοιας λέσχης, λ.χ. κοινής αγοράς, παρά αν είναι έξω απ' αυτήν. Οι λόγοι για τους οποίους η ομάδα χωρών σαν σύνολο, που αποτελούν μία κοινή αγορά, μπορεί ν' αποκομίσει όφελη είναι:

- η αύξηση της παραγωγής λόγω της ειδικεύσεως και εμπορίου, όπως υπαγορεύονται από το νόμο του συγκριτικού πλεονεκτήματος
- η αύξηση της παραγωγής που προσφέρεται από τις ευκαιρίες της καλύτερης αξιοποίησεως των διαφόρων οικονομικών μεγάλης κλίμακας
- η βελτίωση σε αποτελεσματικότητα των εθνικών οικονομικών, που θα προέλθει από την κατάργηση των διαφόρων περιοριστικών φραγμών και τη δραστηριοποίηση του ανταγωνισμού
- η βελτίωση των δρων εμπορίου σε σχέση με τρίτες χώρες και
- οι διάφορες διαρθρωτικές αλλαγές που θα επέλθουν στις χώρες-μέλη εξ αιτίας της οικονομικής ενώσεως και θα επηρεάσουν ποιοτικά ή ποσοτικά την προσφορά των παραγωγικών συντελεστών (εργασία, κεφάλαιο, επιχείρηση), την τεχνολογία, τις επενδύσεις, το μέγεθος των αγορών κ.ά.

Τονίζουμε πρὸς το παρόν πως, το γεγονός ότι όφελη είναι δυνατό να πραγματοποιηθούν για το σύνολο, δέν σημαίνει αναγκαστικά πως κάθε συμμετέχουσα χώρα θα όφεληθῆ, πολύ δὲ λιγότερο πως θα υπάρξει συμμετρία του όφελους μεταξύ των χωρών της ενώσεως, όπως θα αναφερθούμε διεξοδικότερα πιο κάτω. Ξεετάζοντας τους λόγους που δώσαμε πιο πάνω, βλέπουμε πως οι τέσσερις πρώτοι είναι σχετικοί με τὰ αποτελέσματα της ανακατανομής των παραγωγικών συντελεστών στις χώρες-μέλη, και το όφελος προκύπτει μιά για πάντα. Αντίθετα, ο τελευταίος λόγος αναφέρεται στις δυναμικές επιδράσεις της ενώσεως στις οικονομίες των χωρών-μελών και τὰ αποτελέσματά του, που είναι και σημαντικότερα, έχουν μακροχρόνιο και συνεχῆ χαρακτήρα. Η άλλη ύπαρξη μιάς ελεύθερης ζώνης συναλλαγών, ή τελωνειακής ενώσεως, είναι ικανή να προσφέρει μερικά από τα όφελη που προέρχονται από την ανακατανομή των πόρων, δέν είναι όμως σε θέση να δημιουργήσει και διαιμοιρίσει τα όφελη εκείνα, που είναι το αποτέλεσμα διαρθρωτικών αλλαγών που αναφέραμε πιο πάνω. Και τούτο, γιατί ενώ οι τελωνειακές ενώσεις και ελεύθερες ζώνες συναλλαγών άποσκοπούν στην επίτευξη του όφελους σχεδόν άποκλειστικά μέσω της ελεύθερης (άδυσμολόγητης) εμπορίας προϊόντων, οι κοινές αγορές, που αποτελούν περισσότερο προηγμένες μορφές οικονομικής συνενώσεως, άποβλέπουν στην επίτευξη του αντίκειμενικού τους σκοπού όχι μόνο με την ελεύθερη διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών, αλλά ταυτόχρονα και με την ελεύθερη διακίνηση των διάφορων παραγωγικών συντελεστών.

Οι ελεύθερες ζώνες συναλλαγών, όπως ή ΕΖΕΣ,³ χαρακτηρίζονται από την άδασμολόγητη εμπορία

1. Ξ. Ζολότας, «Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα», *Ναυτεμπορική*, 14-4-76.

2. S. G. Triantis, *Common Market and Economic Development*, Center of Planning and Economic Research, Athens 1965.

3. Η Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών σχηματίστηκε το 1960 από τὸ Ηνωμ. Βασίλειο, Νορβηγία, Σουηδία, Δανία, Αδστρία, Έλβετία και Πορτογαλία. Η Φινλανδία έχει υπογράψει συμφωνία συνδέσεως. Μετά την άποχώρηση

ἀγαθών μεταξύ τῶν χωρῶν-μελῶν, οἱ τελευταῖες ὁμως διατηροῦν τὸ δικαίωμα καθορισμοῦ δικῶν τους ἀνεξάρτητων δασμολογίων γιὰ τὸ ἐμπόριό τους μὲ τρίτες χώρες. Οἱ τελωνειακὲς ἐνώσεις, ὅπως παλιότερα ἢ BENELUX, διακρίνονται ὄχι μόνο ἀπὸ τὴν ἐλευθερία στὸ ἐμπόριο μεταξύ τῶν χωρῶν-μελῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ ἑνὸς κοινῶν ἐξωτερικοῦ δασμολογίου γιὰ τὶς συναλλαγές μὲ τρίτους. Ὁ βαθμὸς προσάρτησης εἶναι, ἐπομένως, ἰσχυρότερος προκειμένου περὶ τελωνειακῆς ἐνώσεως παρά περὶ ἐλευθερῆς ζώνης συναλλαγῶν. Οἱ κοινὲς ἀγορές, ὅπως ἡ ΕΟΚ, ἔχουν πέρα ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τῆς τελωνειακῆς ἐνώσεως τὸ χαρακτηριστικὸ, ὅτι ἐπιτρέπουν ἐπὶ πλέον τὴν ἐλευθερὴ διακίνηση καὶ παραγωγικῶν συντελεστῶν. Ἐπίσης μιὰ κοινὴ ἀγορὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιδιώκει καὶ ἄλλους σκοπούς, ὅπως στενότερη συνεργασία σὲ ἄλλες ἐπιδιώξεις καὶ ἴσως κάποια μορφή πολιτικῆς ἐνώσεως τῶν χωρῶν-μελῶν. Τέλος περισσότερο προηγημένη μορφή καὶ ἀπ' αὐτῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς ἀποτελεῖ ἡ πλήρης οικονομικὴ ἔνωση δύο ἢ περισσοτέρων χωρῶν, ὅπως ἐκείνη μεταξύ Βελγίου καὶ Λουξεμβούργου, ὅπου ὑπάρχει πλήρης συντονισμὸς καὶ ἐνοποίηση τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς.

Εἶναι λοιπὸν φανερό πὸς μιὰ ἐλευθερὴ ζώνη συναλλαγῶν ἢ τελωνειακὴ ἔνωση ἀποτελεῖ θεσμὸν χαλαρότερο τῆς κοινῆς ἀγορᾶς καὶ τὰ προσδοκώμενα ὀφέλη ἀπὸ τὴν πρώτη εἶναι κατὰ συνέπεια μικρότερα. Ἐναντίον, στὴν περίπτωσιν τῆς κοινῆς ἀγορᾶς καὶ ἀκόμη περισσότερο στὴν πλήρη οικονομικὴ ἔνωση, ὁ βαθμὸς προσάρτησης μιᾶς χώρας, καὶ κατ' ἐπέκταση ἡ ἀπεμπόληση κυριαρχικῶν τῆς δικαιωμάτων, εἶναι μεγαλύτερος μὲ ἀντιστάθμισμα μεγαλύτερα προσδοκώμενα ὀφέλη.¹ Ἐκεῖνο πὸν πρέπει πάντως νὰ τονισθῆ εἶναι ὅτι τὰ πλεονεκτήματα ἀπὸ τὴν ἐλευθεροποίηση τοῦ ἐμπορίου, ἐξ αἰτίας τῆς ἰδρύσεως κάποιας μορφῆς οικονομικῆς συνένωσης, δὲν εἶναι ἀναμφισβήτητα. Ἐνῶ κατάργηση τῆς δασμολογικῆς προστασίας σὲ παγκόσμια κλίμακα ὀδηγεῖ σὲ αὐξηση τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς καὶ εὐημερίας, ὅπως ἔδειξαν οἱ κλασικοὶ οικονομολόγοι, καὶ κάθε χώρα ἔχει συμφέρον νὰ εἰδικευθῆ στὴν παραγωγή ἐκείνων μόνο τῶν ἀγαθῶν στὰ ὁποῖα κατέχει συγκριτικὸ πλεονέκτημα, τὸ ἴδιο δὲν ἰσχύει ἀναμφισβήτητα στὴν περίπτωση, λ.χ., μιᾶς κοινῆς ἀγορᾶς. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς, γιὰ τὴν κοινὴ ἀγορὰ ἀποτελεῖ μιὰ συνένωση ὀρισμένων μόνο χωρῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων ἡ δασμολογικὴ προστασία ἔχει καταργηθῆ, ἀλλὰ ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρεῖται σὲ σχέση μὲ τὸν ὑπόλοιπο κόσμον. Ἐπομένως τὸ πλεο-

νέκτημα ἀπ' αὐτῆ τῆς μερικῆς ἐλευθεροποίησης τοῦ ἐμπορίου εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα δύο ἐπιδράσεων, τῆς δημιουργίας ἐμπορίου (trade creation), ποὺ ἀποτελεῖ βελτίωση στὴν ἀξιοποίηση τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν σύμφωνα μὲ τὸ νόμον τοῦ συγκριτικοῦ πλεονεκτήματος, καὶ τῆς ἐκτροπῆς ἐμπορίου (trade diversion), ποὺ ὀδηγεῖ σὲ χειροτέρευση τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν πόρων. Δημιουργία ἐμπορίου ὑπάρχει ὅταν, ἐξ αἰτίας τῆς κοινῆς ἀγορᾶς, ἡ παραγωγή μετατοπίζεται ἀπὸ χώρες ψηλοῦ κόστους σὲ χώρες χαμηλοῦ κόστους, καὶ ἐκτροπὴ ἐμπορίου, ὅταν ἡ κοινὴ ἀγορὰ εἶναι ὑπεύθυνη γιὰ τὴ μετατόπιση τῆς παραγωγῆς ἀπὸ χώρες χαμηλοῦ σὲ χώρες ψηλοῦ κόστους.² Τέλος θὰ πρέπει νὰ ἀναφερθῆ πὸς τὰ πλεονεκτήματα τοῦ ἐμπορίου ἀπὸ τὸ δασμολογικὸ ἀφοπλισμὸν στὴν ΕΟΚ εἶναι περιορισμένα. Ἐρευνες συμφωνοῦν πὸς τὰ ὀφέλη ἀντιπροσωπεύουν πιθανόν 1% τοῦ κοινοτικοῦ ΑΕΠ, γιὰτὶ μόνο ἕνα μικρὸ μέρος τῆς συνολικῆς παραγωγῆς ἐμπορεύεται καὶ γιὰτὶ, ἂν ἡ κατάργηση τῆς προστασίας πρόκειται νὰ ἀποφέρει σημαντικὰ ὀφέλη, τότε ἡ διατήρησή της θὰ ἦταν πολυδάπανη.³

ἡ συμφωνία συνδέσεως

Οἱ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος, ποὺ συστάθηκε τὸ 1957⁴ ἀπὸ τὴ Δυτ. Γερμανία, Γαλλία, Ἰταλία, Ὁλλανδία, Βέλγιο καὶ Λουξεμβούργο μὲ τὴ Συνθήκη τῆς Ρώμης, εἶναι: ἡ ἐλευθερὴ διακίνηση ἀγαθῶν, ὑπηρεσιῶν, ἐργασίας καὶ κεφαλαίου μεταξύ τῶν χωρῶν-μελῶν καθὼς καὶ ἡ καθιέρωση ἐνιαίου δασμολογίου γιὰ τὶς συναλλαγές μὲ τρίτες χώρες. Οἱ σημερινοὶ συνέταιροι ὁμως τῆς ΕΟΚ ἔχουν ἐκφράσει τὴ φιλοδοξία νὰ προχωρήσουν πρὸς μιὰ περισσότερο ὀλοκληρωμένη οικονομικὴ ἔνωση καὶ, σὲ ἄλλοτερο χρόνο, πολιτικὴ ἔνωση. Μετουσιώνοντας σὲ πράξη τὶς ἐπαγγελίες αὐτές, ἡ ΕΟΚ ἔχει προχωρήσει στὴ δημιουργία κοινῆς πολιτικῆς γιὰ τὴ γεωργία, μεταφορές, προώθηση ἀνταγωνισμοῦ, συντονισμοῦ νομισματικῆς καὶ γενικότερης οικονομικῆς δραστηριότητος τῶν χωρῶν-μελῶν, καὶ ἔχει ἰδρύσει γιὰ τὴν πραγματοποιήσει τῶν σκοπῶν τῆς τῆν Εὐρωπαϊκῆ Τράπεζα Ἐπενδύσεων, τὸ Εὐρωπαϊκὸ Κοινωνικὸ Ταμεῖο καὶ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Ταμεῖο Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως γιὰ τὴ δημιουργία εὐκαιρῶν ἀασοκλήσεως ἀργούντων παραγωγικῶν συντελεστῶν καὶ τὴν ὑποβοήθησιν ἰσόρροπης οικονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Κοινότητος. Σημαντικὸς ἐπίσης θεσμὸς εἶναι τὸ Ἀγροτικὸ Ταμεῖο (Ταμεῖο Ἀγροτικῆς Καθοδήγησεως καὶ Ἐγ-

τῆς Δανίας καὶ Ἠνωμ. Βασιλείου καὶ τὴν ἐνταξί τους στὴν ΕΟΚ, οἱ λοιπὲς χώρες τῆς ΕΖΕΕ καὶ ἡ Ἰσλανδία υπέγραψαν συμφωνία μὲ τὴν ΕΟΚ γιὰ ἐλευθερὲς συναλλαγές σὲ βιομηχανικὰ προϊόντα.

1. Τὰ προσδοκώμενα ὀφέλη δυνατόν νὰ μὴ πραγματοποιηθοῦν, τουλάχιστον ὡς πρὸς τὸν ἀναμενόμενο βαθμὸν.

2. S. G. Triantis, *op. cit.*, p. 83.

3. D. Swann, *The Economics of the Common Market*, Penguin, third edition, 1975, pp. 48-70.

4. Ἡ Κοινότης μεγάλωσε τὸ 1973 μὲ τὴν ἐνταξί Ἠνωμ. Βασιλείου, Δανίας καὶ Ἰρλανδίας.

γυήσεων), πού είναι επιφορτισμένο με την εφαρμογή της κοινής αγροτικής πολιτικής της ΕΟΚ.

Η 'Ελλάδα συνδέθηκε με την ΕΟΚ με τη Συμφωνία των 'Αθηνών' από την 1-11-1962. Τα κύρια σημεία της Συμφωνίας Συνδέσεως ήταν ή ελεύθερη διακίνηση των αγαθών για την επίτευξη της οποίας προβλεπόταν βαθμιαία, μέσα σε περίοδο 22 χρόνων, μείωση των δασμών και κατάργηση κάθε μορφής ποσοτικών περιορισμών στις εισαγωγές και από τα δύο μέρη (ώς δτου κατά το 1984 θα μπορούσε να είχε πραγματοποιηθή πλήρης τελωνειακή ένωση μεταξύ 'Ελλάδας και ΕΟΚ), ή αποδοχή από μέρους της 'Ελλάδας του κοινού δασμολογίου της Κοινότητας για τις συναλλαγές της με τρίτους και ή έναρμόνιση των διαφόρων ελληνικών μέτρων για τη γεωργία με την υπό προετοιμασία Κοινή 'Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) της ΕΟΚ. Η Συμφωνία, πέρα από τις διατάξεις αναφορικά με τη διακίνηση εμπορευμάτων, πρόβλεπε επίσης την ελεύθερη διακίνηση εργατικού προσωπικού και υπηρεσιών μεταξύ 'Ελλάδας και των χωρών-μελών της ΕΟΚ, πού θα έπρεπε να είχε επιτευχθή μέσα σε διάστημα μίας δωδεκαετίας, έναρμόνιση της ελληνικής πολιτικής μεταφορών με την κοινοτική, αποδοχή των κοινοτικών αρχών ανταγωνιστικής πολιτικής, διάφορες διατάξεις δημοσιονομικής πολιτικής,¹ διάφορες απαγορευτικές διατάξεις σχετικές με τη λήψη νέων μέτρων συναλλαγματικής μορφής (δηλ. περιορισμού πληρωμών σε συνάλλαγμα προς το εξωτερικό), τη διευκόλυνση επενδύσεων στην 'Ελλάδα ιδιωτικών κεφαλαίων των χωρών της ΕΟΚ και τη χορήγηση στην 'Ελλάδα από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα 'Επενδύσεων πιστώσεων ύψους 125 εκατ. δολλαρίων για την υποβοήθηση της οικονομικής της ανάπτυξεως κατά τα πέντε πρώτα χρόνια εφαρμογής της Συμφωνίας Συνδέσεως. Τέλος ή Συμφωνία πρόβλεπε πώς, όταν ή λειτουργία της Συνδέσεως έδειχνε ότι ή 'Ελλάδα ήταν σε θέση να αναλάβει όλες τις υποχρεώσεις πού απορρέουν από τη Συνθήκη της Ρώμης, ή ΕΟΚ θα μελετούσε τη δυνατότητα εντάξεως της 'Ελλάδας στην Κοινότητα σάν πλήρους μέλους.²

Η υλοποίηση των όρων της Συμφωνίας 'Αθηνών, στά 14 χρόνια πού μεσολάβησαν από την εφαρμογή

της μέχρι σήμερα, είχε την ακόλουθη εξέλιξη: "Όσον αφορά τις ελληνικές εισαγωγές από τις χώρες της Κοινότητας, διακρίνουμε τρεις κατηγορίες αγαθών: α) βιομηχανικά προϊόντα για τα οποία δέν υπάρχουν ελληνικά ύποκατάστατα, β) βιομηχανικά προϊόντα για τα οποία ύπάρχει ελληνική παραγωγή και γ) αγροτικά προϊόντα. Για την πρώτη κατηγορία ή Συμφωνία πρόβλεπε τέτοιο ρυθμό μείσεως της δασμολογικής προστασίας, ώστε πλήρης κατάργηση να επέλθει μετά την παρέλευση δωδεκαετίας. Πράγματι «... ή κανονική μεταβατική περίοδος των 12 χρόνων της Συμφωνίας 'Αθηνών έληξε στις 31-10-74. Από την 1-11-1974 ή 'Ελλάδα έχει επομένως παραχωρήσει δασμολογική απαλλαγή για περισσότερο από το 60% των εισαγωγών της από την Κοινότητα».⁴ Για τα βιομηχανικά είδη της ΕΟΚ της δεύτερης κατηγορίας πού ανταγωνίζονται παρόμοια ελληνικά, ή μείωση των δασμών ακόλουθη σε βραδύτερο ρυθμό, και πλήρης κατάργηση προβλέπεται μετά την παρέλευση 22 χρόνων. Από την 1-5-1976 οι δασμοί στά προϊόντα της κατηγορίας αυτής μειώθηκαν κατά 44% από τα αρχικά τους επίπεδα του 1962. Τέλος για τα αγροτικά προϊόντα της τρίτης κατηγορίας ή Συμφωνία πρόβλεπε είτε ρύθμιση σύμφωνα με την υπό προετοιμασία Κοινή 'Αγροτική Πολιτική και την προϋπόθεση εύθυγραμμίσεως της ελληνικής πολιτικής προς αυτήν, είτε άρση της δασμολογικής προστασίας μετά την παρέλευση 12 ή 22 χρόνων, ανάλογα με το είδος των προϊόντων.⁵

Αντίθετα οι ελληνικές εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων στις χώρες της ΕΟΚ είχαν την ίδια μεταχείριση με αυτή παρόμοιων προϊόντων των χωρών της Κοινότητας, αφού ή βαθμιαία μείωση των δασμών των συνεταιρών εφαρμόστηκε και γι' αυτές με αποτέλεσμα από την 1-7-68 να απολαμβάνουν πλήρους ελευθερίας διακινήσεως. "Όσον αφορά τις ελληνικές γεωργικές εξαγωγές, όρισμένα προϊόντα, όπως καννός, σταφίδα, κρασιά, έλιές, κολοφόνο και τερεβινθέλαιο, απολαμβάνουν ειδικής μεταχειρίσεως με τη μορφή της ελεύθερης εισόδου μέχρις ενός όρισμένου όριου, και άλλα ρυθμίζονται με διατάξεις της κοινής αγροτικής πολιτικής, πού συνήθως τοποθετούν τα ελληνικά προϊόντα σε δυσμενέστερη θέση σε σχέση με τα αντίστοιχα των χωρών της ΕΟΚ και έλαφρώς πλεονεκτικότερη σε σχέση με εκείνα τρίτων χωρών (ή άλλων χωρών), πού έχουν συνάψει ειδικές συμφωνίες με την Κοινότητα. Η τελευταία

1. Η Συμφωνία ύπογράφηκε στις 9-6-1961 και περιείχε τέσερα παραρτήματα και είκοσι πρωτόκολλα ρυθμιστικά και επεξηγηματικά των κυρίων άρθρων. Βλέπε: *Agreement of Association between Greece and the European Economic Community*, Industrial Development Corporation, Athens 1963. Για περιγραφή και σχόλια επί της Συμφωνίας, βλέπε επίσης *Fourth General Report on the Activities of the Community*, European Economic Community Commission, 1961.

2. Οι χώρες της ΕΟΚ και ή 'Ελλάδα δικαιούνται να αντικαθιστούν τους εισαγωγικούς δασμούς (πού καταργούνται) με εγχώριους φόρους, με την προϋπόθεση ότι οι φόροι αυτοί εφαρμόζονται επίσης και στά εγχώρια προϊόντα. Άρθρο 17 της Συμφωνίας 'Αθηνών.

3. Άρθρο 72 της Συμφωνίας 'Αθηνών.

4. General Secretariat of the Council of the European Communities, *Twenty-second Review of the Council's Work*, p. 91.

5. Είδη των οποίων ή δασμολογική προστασία έληξε περιλαμβάνουν λαχανικά, όσπρια, φρούτα (νατά, ξερά), ψάρια, κατό κ.ά., ενώ ή δεύτερη ύπομάδα περιλαμβάνει ζάα, γαλακτοκομικά προϊόντα, κρέας, λίπη, σιτηρά, ρύζι, ζάχαρη, καφέ, μούστο, κρασιά κ.ά.

ζήτησε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1962 τὴν ἐναρμόνιση τῆς πολιτικῆς της μὲ τὴν κοινοτικὴ γιὰ τὰ σιτηρά, πουλερικά, χοιρινὸ κρέας, φρούτα καὶ λαχανικά, ἀλλὰ ἡ προσπάθεια ἀντιμετώπισε ἀνυπερβλήτα ἐμπόδια, ὅταν καὶ ἡ Ἑλλάδα μὲ τὴ σειρά της ζήτησε τὴ συμβολὴ τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς γιὰ τὴ χρηματοδότηση τῶν ἀγορῶν συγκεντρώσεως τῶν προαναφερθέντων προϊόντων—μὰ καὶ οἱ ἑλληνικὲς τιμὲς ἦταν κατὰ κανόνα χαμηλότερες τῶν ἀντίστοιχων κοινοτικῶν—καὶ ἡ ΕΟΚ ἀρνήθηκε. Τὸ θέμα εἶχε παραπεμφθῆ στὸ Συμβούλιο Συνδέσεως, ὅπου καὶ παρέμεινε ἄλυτο μέχρις ὅτου ἡ κήρυξη τῆς δικτατορίας τερμάτισε μεταξὺ ἄλλων καὶ αὐτὲς τὶς διαπραγματεύσεις. Ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς διαφόρους θεσμούς τῆς Συμφωνίας Συνδέσεως, ποὺ λειτουργοῦσε ἀπρόσκοπτα κατὰ τὴ διάρκειά της ἐπαιτίας, ἦταν τὸ χρονοδιάγραμμα γιὰ τὴ δημιουργία τελωνειακῆς ἐνώσεως, μὲ ἀποτελεσμα νὰ σημειωθῆ σημαντικὴ πρόοδος, ὅπως εἶδαμε μὲ τὸ δασμολογικὸ ἀφοπλισμὸ τῶν 2/3 σχεδὸν τῶν ἐλληνικῶν εἰσαγωγῶν.

Ἀπὸ κάθε ἄλλη πλευρὰ ὅμως ἡ σύνδεσή μας μὲ τὴν ΕΟΚ δὲν ἀπέδωσε τὰ ἀναμενόμενα. Τουναντίον δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ εἰπωθῆ πὸς δημιουργοῦσε ὑποχρεώσεις χωρὶς ἀντίστοιχα δικαιώματα, ἀφοῦ ἡ Ἑλλάδα ἔπρεπε νὰ λαμβάνει ὑπ' ὄψη, τὴν χάραξη τῆς πολιτικῆς της, τὴν παρόμοια κοινοτικὴ πολιτικὴ καὶ στὸ βαθμὸ ποὺ χρειαζόταν νὰ ὑφίσταται τὸ κόστος αὐτῆς τῆς εὐθυγραμμίσεως χωρὶς τὸ παραμικρὸ ἀντάλλαγμα, ἀφοῦ δὲν μπορούσε νὰ προσφύγει στὰ διάφορα κοινοτικὰ ταμεῖα γιὰ βοήθεια. Κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ πρῖσμα, ἐπομένως, ἡ ἐνταξίη μας στὴν ΕΟΚ πρέπει νὰ θεωρεῖται ἐπιωφελεῖς, ἀφοῦ ἐξασφαλίζει τὴν ἐλληνικὴ παρουσία στὰ διάφορα θεσμικὰ κοινοτικὰ ὄργανα καὶ ἐπιτρέπει τὴν ἄμεση προσφυγὴ στὰ κοινοτικὰ ταμεῖα. Ἡ δικτατορία ἦταν βέβαια ἕνας σημαντικὸς λόγος γιὰ τὴ διακοπὴ τῶν πιστώσεων τῆς Ἑυρωπαϊκῆς Τράπεζας Ἐπενδύσεων πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ΕΟΚ εἶχε «παγώσει» ἕνα ἀδιάθετο ὑπόλοιπο ἀπὸ 56 ἑκατ. δολλάρια μετὰ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ δικτατορικοῦ καθεστώτος τὸ 1967,¹ τὸ ὁποῖο τελικὰ χορηγήθηκε στὴ χώρα μας μετὰ τὴ μεταπολίτευση κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1974. Τὰ δάνεια τῶν 125 ἑκατ. δολλαρίων ἦταν συνεπῶς ἡ μόνη χειροπιαστὴ βοήθεια τῆς Κοινότητος πρὸς τὴν Ἑλλάδα μέχρι σήμερα. Τὸ σημεῖο στὸ ὁποῖο δὲν σημειώθηκε ἡ παραμικρὴ πρόοδος ἦταν ἡ ἐλεύθερη διακίνηση ἐργατικοῦ προσωπικοῦ ἀνάμεσα στὴν Ἑλλάδα καὶ τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ, ποὺ προβλεπόταν νὰ πραγματοποιηθῆ μέχρι τὶς 30-11-1974.² Μερικὲς ἑκατοντάδες χιλιάδες Ἑλληνικὲς ἐργάζονται

σὲ χώρες τῆς ΕΟΚ (ἰδιαίτερα στὴ Δυτ. Γερμανία), καὶ ἡ ἄλλειψη ἐλευθερίας διακινήσεώς τους ἀποτελεῖ καθαρὴ ἀθέτηση συμβατικῶν ὑποχρεώσεων ἀπὸ πλευρᾶς τῆς Κοινότητος. Φυσικὰ τὸ πρόβλημα τῆς μεταναστεύσεως ἀποδείχτηκε γιὰ τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ πιὸ καυτὸ ἀπ' αὐτὸ ποὺ περίμεναν, χάρις στὴν παντελὴ ἄλλειψη μεταναστευτικῆς πολιτικῆς καὶ στὴν ἐσφαλμένη ἀντίληψη πὸς οἱ *Gastarbeiter* (ἐπισκέπτες-ἐργάτες) θὰ ἐπέστρεφαν στὶς πατρίδες τους μετὰ τὴ λήξη καὶ τὴ μὴ ἀνανέωση τῶν συμβολαίων ἐργασίας. Τώρα ποὺ τὸ εὐρωπαϊκὸ οἰκονομικὸ θαῦμα, ποὺ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ μετανάστες βοήθησαν νὰ πραγματοποιηθῆ, τελείωσε, οἱ μετανάστες ἀποτελοῦν αἰφνίδια ἕνα σοβαρὸ κοινωνικὸ καὶ οἰκονομικὸ πρόβλημα γιὰ τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ.

Τέλος, ὅσον ἀφορᾶ τὴν διευκόλυνση ἐπενδύσεων στὴν Ἑλλάδα ἰδιωτικῶν κεφαλαίων τῶν χωρῶν τῆς ΕΟΚ, παρατηροῦμε πὸς ἡ εἰσοδος αὐτῶν τῶν κεφαλαίων δὲν ὑπῆρξε διόλου θεαματικὴ καὶ πὸς θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθῆ περισσότερον στὴν προνομακτικὴ μεταχείριση τῶν κεφαλαίων αὐτῶν ποὺ παρέχει τὸ ΝΔ 2687/1953 «Περὶ Ἐπενδύσεων καὶ Προστασίας Ξένων Κεφαλαίων», παρὰ στὴ Συμφωνία τῶν Ἀθηνῶν. Γιὰ τὸ ρόλο τῶν ξένων ἐπενδύσεων θὰ μιλήσουμε ἐκτενέστερα πιὸ κάτω.

ἔξωτερικὸ ἐμπόριο

Ἡ ἐξέτασις τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου εἰναι χρήσιμη ἀφετηρία γιὰ τὴν ἀνάλυση τῶν πλεονεκτιμάτων ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν Κοινὴ Ἀγορὰ, καὶ συνεπὸς ἀρχίζουμε μ' αὐτή. Ἡ ἐπίδοσις τῆς χώρας μας ὅσον ἀφορᾶ τὸ εἰσαγωγικὸ καὶ ἐξαγωγικὸ ἐμπόριο ἐμφανίζεται στὸν πίνακα 1 καὶ στὰ σχήματα 1 καὶ 2. Εἶναι προφανές ὅτι ἡ σύνδεσή μας μὲ τὴν ΕΟΚ καὶ ἡ βαθμιαία κατάργησις τῶν δασμολογικῶν φραγμῶν, μαζί μὲ τὴν ταχεῖα αὔξησις τῶν εἰσοδημάτων καὶ τὴ δυναμικὴ ἀνάπτυξις ὀρισμένων κλάδων τῆς οἰκονομίας, ἐπέφεραν μὲ σημαντικὴ αὔξησις τῶν ἐμπορικῶν μας συναλλαγῶν ἰδιαίτερα μὲ τὶς χώρες τῆς Κοινότητος. Ἐτσι, ἐνῶ ὁ μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς μεταβολῆς τῶν ἐξαγωγῶν μας (σὲ τρέχουσες τιμὲς) περιόδου 1951-62 ἦταν 9,2% καὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐξαγωγῶν μας περιόδου 1962-74, 20,36%, ὁ ἀντίστοιχος ρυθμὸς τῶν ἐξαγωγῶν μας πρὸς τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ γιὰ τὴν ἴδια περίοδο ἦταν ἀκόμη ταχύτερος μὲ 21,4%. Ἐπίσης ἀπὸ μέσο ἐτήσιο ρυθμὸ μεταβολῆς τῶν εἰσαγωγῶν μας 6,9% γιὰ τὴν περίοδο 1951-1962, τὸ σύνολο τῶν εἰσαγωγῶν περιόδου 1962-74 αὔξήθηκε μὲ μέσο ρυθμὸ 17,13%, ἐνῶ οἱ εἰσαγωγὲς μας ἀπὸ τὶς χώρες τῆς ΕΟΚ γιὰ τὴν ἴδια περίοδο εἶχαν μέση ἐτήσια αὔξησις 14,3%.³

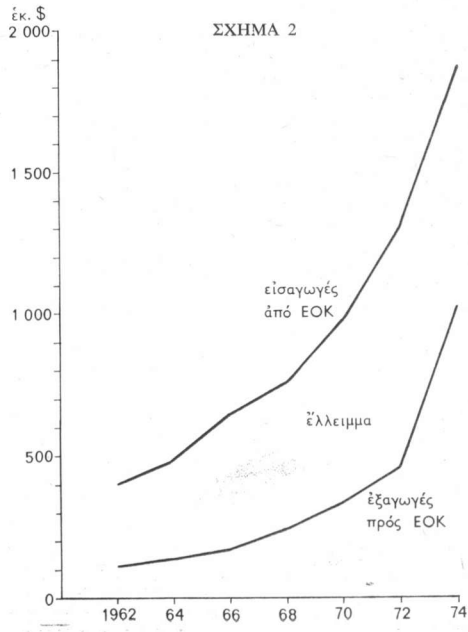
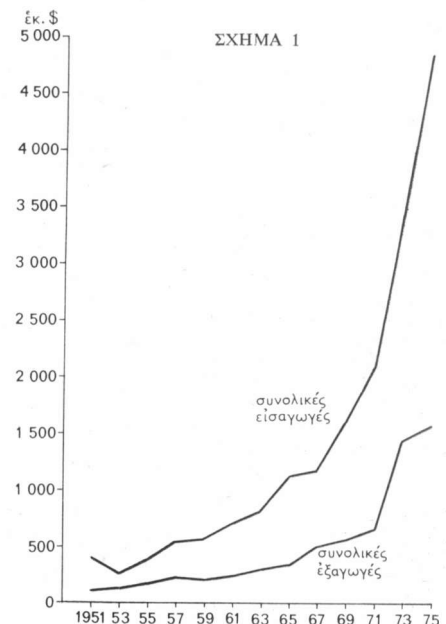
3. Οἱ ρυθμοὶ 21,4% καὶ 14,3% γιὰ τὴν αὔξησις τῶν ἐξαγωγῶν καὶ εἰσαγωγῶν μας ἀπὸ τὴν ΕΟΚ ἔχουν ὑποεκτιμηθῆ ἐλασρᾶ, γιατί δὲν συμπεριλαμβάνονται οἱ ἐξαγωγὲς πρὸς καὶ εἰσαγωγὲς ἀπὸ Δανία καὶ Ἰρλανδία τῶν χρόνων 1962 καὶ 1963.

1. Commission, *Second General Report of the Activities of the Communities*, Brussels-Luxembourg, Feb. 1968, p. 350.

2. Ἀρθρο 44 τῆς Συμφωνίας Ἀθηνῶν. Ἡ ἐλεύθερη διακίνησις ἐργατικοῦ προσωπικοῦ στὸ χῶρο τῆς Κοινότητος, ἰσχύει μόνον γιὰ τοὺς ἔχοντες ἐθνικότητα τῶν χωρῶν τῆς ΕΟΚ.

	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975		
Εξαγωγές																											
1. Συνολο (α)	102	120	113	152	183	190	220	232	204	203	223	250	290	309	327	406	495	468	554	643	662	870	1444	2030	2080		
2. ΕΟΚ	86	113	117	140	150	170	226	244	277	336	350	458	794	1025													
% 2 προς 1	39	45	40	45	46	42	46	52	50	52	53	53	53	55	50												
Εισαγωγές																											
1. Συνολο (β)	399	346	239	330	382	464	524	565	567	702	714	701	803	885	1134	1223	1186	1393	1594	1958	2098	2348	3460	4385	4825		
2. ΕΟΚ	348	388	404	479	585	638	652	753	826	976	1067	1290	1737	1865													
% 2 προς 1	49	55	50	54	52	52	55	54	52	50	51	55	50	43													
Εμπορικό έλλειμμα																											
1. Συνολο	297	226	126	178	199	274	304	333	363	499	491	451	514	576	807	817	691	925	1040	1315	1436	1478	2019	2355	2745		
2. ΕΟΚ	262	275	287	339	435	468	426	509	549	640	717	832	943	840													
% 2 προς 1	53	61	56	59	54	57	62	55	53	49	50	56	48	36													
% (α) προς (β)	26	35	47	46	48	41	42	41	36	29	31	36	35	29	33	42	34	35	33	32	37	42	46	46	43		

*Μετάξύ 1961-63 η ΕΟΚ των έξι σ'όν τ'ό Ηνωθ. Βασίλειο, 1964-1974 η ΕΟΚ των ένωθ.
 Πηγή: IMF: International Financial Statistics, Vol. XXIX, Nos 5 and 8, May and August 1976.
 OECD: Greece, Economic Surveys, 1972 and 1973.

Ὁ βραδύτερος ρυθμὸς αὐξήσεως τῶν εἰσαγωγῶν μας ἀπὸ τὴ χώρας τῆς ΕΟΚ, σὲ σχέσηι με τὴς συνολικῆς εἰσαγωγῆς, ὀφείλεται βασικὰ στῆ συμβολῆ τῶν πετρελαιοειδῶν κατὰ τὴ διετία 1973-74. Ἄν ἐπομένως ἐξαιρέσουμε τὰ δύο αὐτὰ χρόνια, τότε, γιὰ τὴν περίοδο 1962-72, τόσο οἱ συνολικῆς εἰσαγωγῆς μας ὅσο καὶ ἐκεῖνες ἀπὸ τὴς χώρας τῆς ΕΟΚ εἶχαν περίπου τὴν ἴδια μέση ἐτήσια αὐξηση με 13,14% καὶ 12,96% ἀντιστοίχως. Οἱ χῶρες τῆς ΕΟΚ ἀπορόφησαν κατὰ μέσο ὄρο 48,7% τῶν ἑλληνικῶν ἐξαγωγῶν στὴν περίοδο 1962-74 (52,6% γιὰ τὴν περίοδο 1970-74) καὶ ἀντιπροσωπεύονται με 51,5% στὴς εἰσαγωγῆς μας (μέσος ὄρος περιόδου 1962-74). Αὐτὴ ἡ ἐξέλιξι καὶ ἰδιαίτερα ἡ πιὸ ταχύρρυθμη αὐξηση τῶν ἐξαγωγῶν σὲ σχέσηι με τὴς εἰσαγωγῆς, καθὼς καὶ ἡ συμβολῆ τῶν προϊόντων τῆς δευτερογενοῦς παραγωγῆς στὴς ἐξαγωγῆς, πού αὐξήθηκε ἀπὸ 11,1% τὸ 1962 σὲ 50,1% κατὰ τὸ 1974, ἀποτελοῦν βέβαια ἐνθαρρυντικὰ στοιχεῖα, ἀλλὰ εἶναι πολὺ νωρὴ ἀκόμη γιὰ νὰ λύσουν τὸ χρόνιο πρόβλημα τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν.

Τὸ πρῶτο πρόβλημα εἶναι πὼς τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικῶ ἰσοζυγίου αὐξάνεται ἀνησυχητικὰ τόσο στὸ σύνολο του ὅσο καὶ στὴς συναλλαγῆς μας με τὴν ΕΟΚ, ὅπως καταφαίνεται ἀπὸ τὰ σχήματα 1 καὶ 2. Ἐνὼ ὁ μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς διογκώσεως τοῦ συνολικοῦ ἐμπορικῶ ἔλλειμματος στὴν περίοδο 1951-62 ἦταν 7,26%, κατὰ τὴν περίοδο 1962-75 ὑπερδιπλασιάστηκε φθάνοντας τὸ 15,89%, καὶ ὁ ἀντίστοιχος ρυθμὸς γιὰ τὴς συναλλαγῆς μας με τὴν ΕΟΚ γιὰ τὴν περίοδο 1962-1974 ἦταν 10,35%. Φυσικὰ ἡ δευτέρη περίοδος χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἔντονη ἀναπτυξιακὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ με ἐπακόλουθο τὴν αὐξηση τῶν εἰσαγωγῶν κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ γιὰ ἐπενδύσεις παγίου κεφαλαίου—τὰ ὀφέλι τῶν ὁποίων ἔχουν κατ' ἀνάγκη μακροχρόνιο χαρακτῆρα, ἔντονος πληθωριστικῆς τάσεις καὶ αὐξηση τῶν εἰσαγωγῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Βέβαια τὸ ἐμπορικὸ ἰσοζύγιο ἦταν πάντα ἔλλειμματικὸ, καὶ τὸ γηγονὸς δὲν θὰ εἶχε ἰδιαίτερη σημασία, τουλάχιστο κάτω ἀπὸ ὁμαλῆς συνθήκες,¹ με τὴν προϋπόθεσησι ὅτι οἱ ἄδηλοι πόροι θὰ ἦταν ἐπαρκεῖς νὰ το καλύψουν καὶ νὰ ἀφήσουν τὸ ἰσοζύγιο τρεχουσῶν συναλλαγῶν εἴτε ἰσοσκελισμένο εἴτε πλεονασματικὸ. Ὅταν ὅμως τὸ τελευταῖο εἶναι ἔλλειμματικὸ γιὰ σειρά χρόνων, ὅπως τὸ ἑλληνικὸ, καὶ ἐπὶ πλέον τὸ ἔλλειμμα διογκώνεται ἀπὸ χρόνο σὲ χρόνο, τότε ἡ κατάστασι διαφέρει ἀφοῦ ἡ χώρα θὰ πρέπει νὰ βασίζεται σὲ ὁλοένα μεγαλύτερο βαθμὸ σὲ ἐξω-

τερικῆς πηγῆς γιὰ τὴ μεταβίβασι κεφαλαίων πρὸς ἰσοσκελίσι τοῦ ἔλλειμματος, πράγμα πὸ δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλο, γιὰτι: α) ἐξαρτῆται ἀπὸ τὴν κατάστασι στὴν ὁποία βρίσκεται τόσο ἡ ἐγγῶρια ὄσο καὶ ἡ παγκόσμια οἰκονομία, ἡ τουλάχιστο οἱ οἰκονομῆς τῶν χωρῶν πού ζητεῖται ἡ βοήθεια, β) ὑπάρχει κάποιο τίμημα, πού ἀνάλογα με τὴς ὑφιστάμενες πιέσεις δυνατὸ νὰ εἶναι ὑπέρογκο καὶ ἴσως ἀπαράδεκτο καὶ γ) δημιουργοῦνται ὁλοένα καὶ μεγαλύτερες ἐξαρτήσεσι ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ με ἀπρόβλεπτες γιὰ τὸ μέλλον συνέπειες ὅσον ἀφορᾶ τὴν ἄσκησι αὐτόνομης οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Συνεπῶς ἡ ὑπάρξι ἑλλειμμάτων στὸ λογαριασμὸ τρεχουσῶν συναλλαγῶν καθιστᾶ τὴν κατεύθυνσι καὶ τὴ διαχείρισι τῆς οἰκονομῆς ἐξαιρετικὰ ἐπισηφαλῆ, δημιουργεῖ προβλήματα στὸ θέμα τῆς ἰσοτιμῆς τοῦ ἔθνικοῦ νομισματος με ἐπιπρόσθετη ἀβεβαιότητα στὴς ἐξωτερικῆς συναλλαγῆς καὶ, τὸ σημαντικότερο, ἀποτελεῖ φραγμὸ στὴν ἐπαυξητικὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ.

Τὸ δεύτερο πρόβλημα εἶναι πὼς οἱ ἀνταλλακτικοὶ ὄροι ἐμπορίου (barter terms of trade) τῆς Ἑλλάδας γιὰ τὴν περίοδο 1951-75 κινήθηκαν κατὰ τέτοιο τρόπο, πού δὲν προσιωνεῖ ἰδιαίτερα ἐνθαρρυντικὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὴ μελλοντικὴ πορεία τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου. Τὴς ἐνδείξεις αὐτῆς παρέχει ὁ πίνακας 2, πού παρουσιάζει τοὺς ἀνταλλακτικοὺς ὄρους ἐμπορίου, πού εἶναι χρήσιμοι γιὰ τὴν ἀνάλυσι τῶν μέσων διεθνῶν τιμῶν, πού ἀντιμετώπισε

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.

Ἔξωγωγῆς (1)	Δείκτες τιμῶν		Ἄνταλλακτικοὶ ὄροι ἐμπορίου 1 : 2
	Ἔξωγωγῆς (2)	Ἄνταλλακτικοὶ ὄροι ἐμπορίου 1 : 2	
1951	50,4	54,1	93
1952	47,5	55,2	86
1953	70,8	83,1	85
1954	85,7	98,0	87
1955	94,0	98,5	95
1956	101,4	103,1	98
1957	98,8	105,3	94
1958	96,7	96,4	100
1959	88,3	95,7	92
1960	86,5	93,1	93
1961	86,9	91,5	95
1962	88,7	90,7	98
1963	101,5	90,5	112
1964	100,4	93,5	107
1965	98,2	94,7	104
1966	100,8	96,1	105
1967	98,9	95,2	104
1968	96,7	95,8	101
1969	97,5	95,9	102
1970	100,0	100,0	100
1971	99,6	103,5	96
1972	104,1	112,6	92
1973	131,7	134,2	98
1974	177,2	197,6	90
1975	232,0	232,2	83

1. Σὲ περίπτωσι, λ.χ., πολέμου ἢ ἄλλης καταστάσεως ἀνάγκης, μιὰ χώρα δυνατὸ νὰ ἐπιδοκεῖ πολιτικὴ αὐτάρκειας σὲ πολλὰ ἀγαθὰ γιὰ νὰ περιορίζει τὴς ἐξαρτήσεσι τῆς ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὀρισμένα ἀγαθὰ παράγονται με ψηλότερο κόστος ἀπὸ ὅτι προσφέρονται στὴς διεθνῆς ἀγορῆς, πού δυνατὸ νὰ εἶναι ἐπισηφαλῆς ἡ μπλοκαρισμένης.

Πηγή: IMF: International Financial Statistics, Vol. XXIX, Nos 5 and 8, May and August 1976.

ἡ Ἑλλάδα. Σύμφωνα μ' αὐτοὺς καὶ μὲ μικρὲς ἐξαίρεσεις, ἡ ὑποπερίοδος 1951-63 χαρακτηρίζεται ἀπὸ καλύτερησι τοὺς ὄρους ἐμπορίου, ἐνῶ ἡ ὑποπερίοδος 1963-73 διακρίνεται γιὰ χειρότερηση.

Πρέπει πάντως νὰ σημειωθῇ ὅτι ὀρισμένες μεταβολὲς στοὺς ὄρους ἐμπορίου πιθανὸ νὰ ὀφείλονται περισσότερο σὲ τυχαία περιστατικά παρά σὲ συστηματικὴ σχέση. Τὰ χρόνια ποὺ παρούσονται σημαντικὲς ἀνωμαλίες εἶναι 1963, 1974 καὶ 1975. Γιὰ τὰ δύο τελευταῖα γνωρίζουμε πὼς ὁ τετραπλασιασμὸς τῶν τιμῶν τοῦ ἀργοῦ πετρελαίου συνέβαλε κατὰ πολὺ στὴ σημαντικὴ χειρότερηση. Ἡ τιμὴ ἐπίσης γιὰ τὸ 1963 εἶναι σημαντικὰ διαφορετικὴ ἀπὸ τίς λοιπὲς καὶ δὲν εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς ὅλης σειρᾶς. Ἄν λοιπὸν ἐξαίρεσουμε τὰ χρόνια αὐτά, τότε ἡ εἰκόνα τοῦ ὄρους ἐμπορίου μεταξύ τῶν δύο ὑποπεριοδῶν δὲν εἶναι τόσο σημαντικὰ διαφορετικὴ ὅσο ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται. Ἡ σχετικὴ καλύτερησι στὴν πρώτη ὑποπερίοδο πιθανὸ νὰ ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι οἱ διεθνεῖς τιμὲς πολλῶν προϊόντων πρωτογενοῦς παραγωγῆς (primary commodities) εἶχαν παραμείνει σὲ χαμηλὰ ἐπίπεδα κατὰ τὴν περίοδο 1952-62. Πρέπει ἐπίσης νὰ τονισθῇ ὅτι οἱ σημαντικὲς διαρθρωτικὲς μεταβολὲς τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου κατὰ τὴν τελευταία εικοσιπενταετία περιλαμβάνουν κατὰ πολὺ τὴν ἐξέταση τῶν ἀνταλλακτικῶν ὄρων ἐμπορίου. Ἄλλὰ καὶ μὲ ὅλες αὐτὲς τίς ἐπιφυλάξεις ἡ εἰκόνα ποὺ σχηματίζεται δὲν εἶναι ὀποσδήποτε ἐνθαρρυντικὴ.

Φυσικὰ χειρότερηση τῶν ἀνταλλακτικῶν ὄρων ἐμπορίου δὲν συνοδεύεται ἀναγκαστικὰ οὔτε ἀπὸ φθίνουσες ἐξαγωγικὲς εἰσπράξεις, ἂν ὁ ὄγκος τῶν ἐξαγωγῶν αὐξάνει ἐπαρκῶς, οὔτε ἀπὸ φθίνοντα εἰσοδήματα στὸν ἐξαγωγικὸ τομέα, ἂν ὑπάρχει ἐπαρκὴς αὐξηση τῆς παραγωγικότητος αὐτοῦ τοῦ τομέα. Ἡ χειρότερηση ὁμως τῶν ἀνταλλακτικῶν ὄρων ἐμπορίου μῖς χώρας ἀφίνει τὴ χώρα αὐτὴ μὲ χαμηλότερες συναλλαγματικὲς προσδόους καὶ χαμηλότερο ἔθνικὸ εἰσόδημα σὲ σύγκριση μὲ μῖα κατάσταση στὴν ὁποία τέτοια χειρότερηση δὲν ἔχει συμβῆ.

Ἡ ἀδυναμία τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας μέχρι σήμερα στὸν ἐξαγωγικὸ τομέα καταφαίνεται ἀπὸ τὴν τελευταία σειρά τοῦ πίνακα 1 ποὺ δίνει τὴν ἀξία τῶν ἐξαγωγῶν σὰν ποσοστὸ τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγωγῶν. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶναι φανερὸ πὼς μόνο στὰ τρία τελευταῖα χρόνια 1973-1975 οἱ ἐξαγωγές μας κατόρθωσαν νὰ χρηματοδοτήσουν γύρω στὸ 44% τῶν εἰσαγωγῶν καὶ νὰ φθάσουν ἔτσι τὴν ἐπίδοση τῆς περιόδου 1953-58. Ἡ πλήρης κατάργηση τῶν διαφόρων ποσοτικῶν περιορισμῶν καὶ τῆς δασμολογικῆς προστασίας προβλέπεται νὰ ἀφήσει τοὺς ἀνταλλακτικοὺς ὄρους ἐμπορίου ἀνεπηρέαστους (θὰ ἐπαρτηθῇ ἀπὸ τὸ ἂν οἱ ἑλληνικὲς εἰσαγωγὲς κι ἐξαγωγὲς ἐπηρεάσουν διεθνεῖς τιμὲς, κι αὐτὸ πρέπει μᾶλλον νὰ ἀποκλείεται μὴ καὶ ὁ ὄγκος τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου εἶναι ἐλάχιστος σὲ σχέση μὲ τὴν παγκόσμια

προσφορά), θὰ ἐπηρεάσει ὁμως δυσμενῶς τὸ ἐμπορικὸ ἔλλειμμα.

Ἐχοντας ἐπισκοπήσει μὲ συντομία τὴν ἐξέλιξη τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου γιὰ τὰ τελευταῖα εἴκοσι πέντε χρόνια στρεφόμεστε τώρα στὴν ἀνάλυση τῶν πιθανῶν πλεονεκτημάτων ποὺ ἐλπίζεται πὼς θὰ προκύψουν ἀπὸ τὴν πλήρη ἐνταξί μας στὴν κοινὴ ἀγορὰ.

τὰ ὀφέλη τῆς ἐντάξεως— ἡ βιομηχανία

Ὁ σταδιακὸς καὶ μακροχρόνιος δασμολογικὸς ἀφοπλισμὸς ποὺ πρόβλεπε ἡ Συμφωνία Ἀθηνῶν ὀφειλόταν βασικὰ στὸν ὑπανάπτυκτο χαρακτῆρα τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας σὲ σχέση μὲ τίς προηγμένες οἰκονομίες τῆς ΕΟΚ. Ὁ ἴδιος λόγος ἀποτελέσει καὶ τὴ βάση τῆς ἐπιχειρηματολογίας τῶν ἐπικριτῶν πρώτα τῆς συμφωνίας συνδέσεως καὶ πρόσφατα τῶν ἐνεργειῶν γιὰ τὴν ἐνταξί τῆς Ἑλλάδος σὰν πλῆρους μέλους τῆς Κοινότητος.¹ Σὲ γενικὲς γραμμὲς εἶναι παραδεκτὸ πὼς συνένωση μῖς ὑανάπτυκτης ἢ ἔστω ἀναπτυσσόμενης οἰκονομίας μὲ προηγμένα βιομηχανικὰ ἔθνη γιὰ τὴ δημιουργία μῖς κοινῆς ἀγορᾶς, ἐνῶ προσφέρει σημαντικὰ πλεονεκτήματα στὰ τελευταῖα, εἶναι ἐπιζήμια στὶς πρῶτες. Τὸ ἐπιζήμια τοῦτο στηρίζεται στὸ γεγονός ὅτι ἡ οἰκονομικὴ δραστηριότητα (καὶ ἐννοοῦμε δῆθ' οὐκ ὑπάρξει βιομηχανικὸν πόλον) τείνει νὰ συγκεντρώνεται σὲ περιοχὲς ποὺ εἶναι προικισμένες μὲ κατάλληλους καὶ ἄφθονους παραγωγικοὺς συντελεστὲς καὶ πολυάνθρωπες ἀγορές. Ἐνῶ ἡ Κοινὴ Ἀγορὰ μὲ τὴν κατάργηση τῶν δασμῶν καὶ τὴν ἐπαύξηση τῆς ἀγορᾶς προσφέρει στὶς συμμετέχουσες χῶρες τὴ δυνατότητα αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ὀφέλους, λόγω τῆς καλύτερης ἀξιοποιήσεως τῶν οἰκονομῶν μεγάλης κλίμακας, μόνο ἐκείνες οἱ χῶρες ποὺ ἔχουν τοὺς κατάλληλους παραγωγικοὺς συντελεστὲς εἶναι σὲ θέση νὰ ὀφελήθουν.

Τέτοιοι παραγωγικοὶ συντελεστὲς εἶναι τὸ εἰδικευμένον ἐργατικὸ προσωπικὸν, τὸ κεφάλαιο, σύγχρονη τεχνολογία καὶ μέθοδοι ὀργανώσεως, δραστήρια διοίκηση ἐπιμελῆς ν' ἀναλάβει ἐπιχειρηματικὸς κινδύνους κ.ἀ. Ὅταν οἱ συντελεστὲς αὐτοὶ συμπληρώνονται μάλιστα καὶ μὲ σχετικὰ ἄφθονες πρῶτες ὕλες καὶ ἐξωτερικὲς οἰκονομίες, ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ὑπάρξει μῖς ὀργανομένης καὶ προοδευτικῆς δημόσιας διοικήσεως, ὑπηρεσιῶν διαφημίσεως καὶ ἀναλύσεως ἀγορῶν (marketing)—ιδιαιτέρως τῶν ξένων ἀγορῶν—ὀργανομένου δικτύου ἐπικοινωνιῶν, μεταφορῶν, ἀποθηκεύσεως, σχολῶν ἐπαγγελματικῆς κατάρτισεως κ.ἀ., τότε ἡ παραγωγικότητά

1. Αὐτὸ εἶναι τὸ κύριον θέμα τοῦ βιβλίου τοῦ Καθηγητῆ Σ. Τριάντη, ποὺ ἀναφέραμε πρὸ πάντων, καὶ τὸ ἴδιον ἐπιχειρήμα χρησιμοποιοῦται ἀπὸ τὸν πρόεδρο τοῦ ΠΑΣΟΚ Καθηγητῆ Α. Παπανδρέου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Εισοδηματικές ελαστικότητες ζητήσεως

Προϊόντα	Βέλγιο Λουξεμβούργο	Γαλλία	Δυτ. Γερμανία	Δανία	Ἡν. Βασίλειο	Ἰρλανδία	Ἰταλία	Ὀλλανδία	Λοιπὴ Δυτικὴ Εὐρώπη	ΕΕΣΔ καὶ Ἀνατολικὴ Εὐρώπη	Ἑλλάδα
Λαχανικά	0,40	0,30	0,20	0,50	0,30	0,30	0,30	0,30	0,51	0,40	0,20
Φρούτα	0,48	0,50	0,54	0,68	0,51	0,94	0,64	0,54	0,74	0,72	0,31
Ἐσπερίδοειδῆ	0,50	0,50	0,80	0,71	0,63	0,83	0,70	0,61	0,69	0,92	0,32
Πορτοκάλια - Μανταρίνια	0,50	0,50	0,80	0,70	0,60	0,80	0,70	0,60	0,74	0,93	0,40
Λεμόνια	0,50	0,50	0,80	0,50	0,50	0,70	0,70	0,80	0,39	0,89	0,10
Τυρί	0,60	0,30	0,50	0,30	0,20	0,50	0,50	0,20	0,35	0,56	0,30
Κρασιά	1,30	0,10	1,20	1,70	1,80	2,00	0,10	1,70	0,48	0,90	0,50

Πηγή: Agricultural Commodity Projections 1970-1980, FAO 1971, Rome.

τους τείνει νὰ ἀυξάνεται καὶ μαζί καὶ τὸ ὄφελος.¹ Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ βασικὸς λόγος γιὰ τὴν παρατηρούμενη ἀσυμμετρία στὸ βαθμὸ ἐξειδίξεως τῶν οικονομῶν τῶν διαφόρων χωρῶν-μελῶν τῆς ΕΟΚ στὰ χρόνια ποὺ διέρρευσαν ἀπὸ τὴ σύστασή της μέχρι σήμερα. Οἱ παραγωγικοὶ αὐτοὶ συντελεστὲς βρίσκονται ἀνωχῶς σὲ περιορισμένη προσφορὰ στὴν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἐπομένως σὲ θέση νὰ ἐπωφεληθῆ σημαντικὰ ἀπὸ τὴ διάνοιξη μιᾶς πολυάνθρωπης ἀγορᾶς 258 ἑκατ., καὶ θὰ πρέπει νὰ περιοριστῆ στὰ λίγα ἑκείνα προϊόντα στὰ ὁποῖα συγκριτικὰ πλεονεκεῖ. Τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ τὰ προϊόντα εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ εἶναι ἀγροτικά παρά βιομηχανικά, μὲ μιὰ σημαντικὴ ἐπίσης συμμετοχὴ πρώτων ὕλων τῶν ὁποίων ἡ ζήτησις εἶναι σχετικὰ ἀνελαστική. Τούλαχιστο γιὰ μιὰ σειρά ἀπὸ ἀγροτικά προϊόντα ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρουν ἄμεσα, μελέτες τοῦ FAO καὶ τοῦ ΟΟΣΑ ἔχουν δεῖξει πὼς τόσο ἡ εἰσοδηματικὴ ὄσο καὶ ἡ σύνθετη ελαστικότητά τους ζητήσεως² εἶναι χαμηλὴ (μικρότερη τῆς μονάδας) στὶς διάφορες χώρες τῆς Κοινότητος, ὅπως καταφαίνεται καὶ στὸν πίνακα 3. Ἀποτέλεσμα τούτου εἶναι οἱ προοπτικὲς ἀυξήσεως τῶν πωλήσεων τῶν προϊόντων αὐτῶν, εἴτε λόγῳ μαιώσεως τῆς τιμῆς—δταν οἱ τελευταῖοι δασμολογικοὶ φραγμοὶ ἀποσυρθοῦν—εἴτε λόγῳ ἀυξήσεως τῶν εἰσοδημάτων στὶς χώρες αὐτές, νὰ εἶναι περιορισμένες. Ἐκτὸς αὐτοῦ, ὑπάρχει τάσις γιὰ δραστηκὲς περικεπὲς στὴν παραγωγή πολ-

λῶν γεωργικῶν προϊόντων γιὰ νὰ ἀποφεύγονται ὑπερπροσφορὲς καὶ κατ' ἐπέκτασις διογκωμέναι ἀπαιτήσεις τῶν ἀγορῶν τῆς ΕΟΚ ἀπὸ τὸ Κοινὸ Ἀγροτικὸ Ταμεῖο. Αὐτὸ ὁμῶς προσκρούει στὴ γενικότερη ἀγροτικὴ πολιτικὴ τῆς Κοινότητος, ὅπως θὰ δοῦμε πιὸ κάτω. Γιὰ ὀρισμένα προϊόντα μας, μὲ σχετικὰ ψηλὰς εἰσοδηματικὲς ελαστικότητες, ὑπάρχει βέβαια ἡ ἐλπίδα περαιτέρω διασόδσεως σὲ ἀγορὰς τόσο τῶν χωρῶν τῆς Κοινότητος ὅσο καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἐυκαιρίες ὑπάρχουν, δὲν σημαίνει ὅτι μποροῦν καὶ νὰ ἀξιοποιηθῶν. Θὰ ἐπιστρέψουμε στὸ σημεῖο αὐτὸ πιὸ κάτω. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ βιομηχανικά μας εἶδη, οἱ κλάδοι ποὺ εἶχαν τὴ μεγαλύτερη συμμετοχὴ στὶς ἐξαγωγὰς τοῦ 1975 καὶ ἔχουν σοβαρὰς ἐλπίδες διεσόδσεως σὲ ξένες ἀγορὰς, περιλάμβαναν προϊόντα πετρελαίου, νήματα καὶ ὑφαντικά, ρουχισμό καὶ ὑπόδησι, τσιμέντα, χημικὰ καὶ πρώτες ὕλες, ὅπως ἀνθρακικὸ μαγνήσιο, ἀκατέργαστο ἀργίλιο καὶ σιδηροκέκλιο. Ἀπὸ τοὺς νέους σχετικὰ κλάδους στὴν ἑλληνικὴ οικονομία μόνο τὰ προϊόντα πετρελαίου (μὲ 8.065 ἑκατ. δραχ.) καὶ ἡ χημεῖα (μὲ 3.015 ἑκατ. δραχ.) εἶχαν σημαντικὴ παρουσία στὶς ἐξαγωγὰς.

Τὰ ὀφέλη ἀπὸ τὴ βελτίωσις τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς οἰκονομίας μας μὲ τὴ δραστηριοποίησις τοῦ ανταγωνισμού ποὺ θὰ προέλθει ἀπὸ τὴν ἐνταξίη μας στὴν Κοινὴ Ἀγορά, εἶναι δύσκολο νὰ προβλεφθοῦν μὲ ἀκρίβεια. Ἐνὼ ἀναντίρρητα ὀφέλη εἶναι δυνατό νὰ προκύβουν, ἡ μέθοδος εἶναι πιθανὸ νὰ ἀποβῆ δίκαιο μαχαίρι γὰ τὴν ἑλληνικὴ οἰκονομία. Εἶναι γεγονός πὼς λόγῳ τοῦ μικροῦ σχετικὰ μεγέθους τῶν ἑλληνικῶν ἐπιχειρήσεων γίνεται σπατάλη παραγωγικῶν πόρων, ποὺ κάνει τὶς ἐπιχειρηματικὲς μονάδες ἐσωτερικὰ ἀναποτελεσματικὰς. Σύνεπὸς ἐπέκτασις τῶν μονάδων ὡς ὅτου φθάσουν τὸ ἄριστο μέ-

1. S. G. Triantis, *op. cit.*, p. 74.

2. Ἡ σύνθετη ελαστικότητα (composite elasticity) ζητήσεως ἀντικατοπτρίζει τὸ βαθμὸ ἀναποκριτικότητος τῆς ζητούμενης ποσότητος σὲ μεταβολὰς ὄλων τῶν παραγόντων χωρὶς διάκρισις, ὅπως λ.χ. τιμῆς, εἰσοδήματος, προτιμήσεων κ.ἄ. Ἡ ἔννοια εἶναι χρήσιμη, ὅταν ἡ ὑπόθεσις *ceteris paribus*, ποὺ εἶναι ἀναρτίητη γιὰ τὸν ὑπολογισμὸ τῶν ἄλλων ελαστικότητων, δὲν ἰσχύει. Βλέπε OECD, *Agricultural Projections for 1975 and 1985*, Paris 1968, p. 71.

γεθός τους, που όριζεται σαν το μέγεθος εκείνο που απαιτείται για την πλήρη αξιοποίηση των τεχνικών οικονομικών κλίμακας, συνεπάγεται βελτίωση της κατανομής των παραγωγικών πόρων και κατ'έκταση μείωση του κόστους. Οι επιπτώσεις όμως της βελτιώσεως αυτής στο κόστος δεν πρέπει να υπερβάλλονται. Μολονότι δεν υπάρχουν σχετικά στοιχεία για την ελληνική οικονομία και παραλληλισμός με ξένες οικονομίες δεν είναι εύκολος, ωστόσο, με όρισμένες επιφυλάξεις, μπορούμε να πούμε πως οι διαφορές κόστους από τη λειτουργία μιάς μικρής και έσωτερικά αναποτελεσματικής μονάδας και μιάς που έχει φθάσει το άριστο μέγεθος της δυνατό να μην είναι πολύ σημαντικές. Υπάρχουν διάφοροι άλλοι λόγοι που κάνουν τη λειτουργία των μικρών μονάδων οικονομικότερη. Τούτο παρατηρείται ιδιαίτερα σε κλάδους που χαρακτηρίζονται από σημαντικό βαθμό διαφορισμού προϊόντος, στους οποίους προσάθεις επεκτάσεως πιθανό να είναι περισσότερο αποδοτικές, αν η επέκταση παίρνει κάθετη μορφή.

Μιά άλλη, κι ίσως σημαντικότερη, κατηγορία πλεονεκτημάτων που είναι δυνατό να προκύψουν αναφέρεται στη σχέση μεγέθους και τεχνολογικής πρόοδου, που προέρχεται από την εργασία του Schumpeter. Η διαδικασία της δημιουργικής καταστροφής του καπιταλισμού (process of creative destruction) προϋποθέτει μιά διαφορετική μορφή ανταγωνισμού «... αλλά ... δεν είναι αυτό το είδος του ανταγωνισμού (τιμής) που έχει σημασία, αλλά ο ανταγωνισμός από το νέο προϊόν, τη νέα τεχνολογία, τη νέα πηγή πρόσφορας, το νέο τύπο οργανώσεως, ανταγωνισμός που κατέχει ένα αποφασιστικό πλεονέκτημα κόστους ή ποιότητας και που χτυπά όχι τὰ περιθώρια του κέρδους και της παραγωγής των υφισταμένων επιχειρήσεων αλλά τις ρίζες και τις ίδιες τις ύπαρξεις τους».¹ Για να επιτευχθεί όμως αυτή η πρόοδος, οι επιχειρήσεις πρέπει να προστατευθούν αποκόπτοντας κάποια μονοπωλιακή δύναμη. Το επιχείρημα του Schumpeter θέτει το δίλημμα: «τι η προοδευτικότητα δυνατό να είναι ασυμβίβαστη με τον αντικειμενικό σκοπό της αποτελεσματικότητας, που μιλήσαμε πιο πάνω, δηλ. οι ανταγωνιστικές αγορές που προϋποθέτει η αποτελεσματικότητα δυνατό να παρεμποδίζουν την τεχνολογική πρόοδο».² Έπειδή, συνεπώς, οι ελληνικές επιχειρήσεις δεν έχουν φθάσει το άριστο μέγεθος και το βαθμό μονοπωλιακής δύναμης που χρειάζεται για μιά δυναμική κι επιθετική

παρουσία τόσο στην εγχώρια όσο και στις ξένες αγορές, επιβάλλεται να επεκταθούν. Έλπίζεται λοιπόν πως η άρση των δασμών και άλλων περιορισμών, που συνεπάγεται η ένταξή μας στην ΕΟΚ, αναμένεται να επενεργήσει σαν καταλύτης για τη δραστηριοποίηση προς δημιουργία μεγαλύτερων και ισχυρότερων βιομηχανικών μονάδων, που θα είναι σε θέση όχι μόνο να επιβιώσουν, αλλά και να αντιμετωπίσουν τις ξένες επιχειρήσεις σαν ίσες προς ίσες. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, ελληνικές επιχειρήσεις δεν έχουν εργαστήρια για έρευνα και ανάπτυξη νέων προϊόντων και μεθόδων παραγωγής (research and development establishments) και βασίζονται για την παραγωγική τους διαδικασία είτε σε παραδοσιακές μεθόδους, που δυνατό να είναι αντιπαραγωγικές, είτε σε σύγχρονη ξένη τεχνολογία, που είναι επίσης δαπανηρή. Αναμφισβήτητα ένας από τους λόγους για την κατάσταση αυτή είναι το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων που δεν μπορεί να υποστηρίξει τη σχετική δαπάνη. Αν συνεπώς η δημιουργία μεγαλύτερων μονάδων οδήγησει επίσης και στην εγκατάσταση σχετικών εργαστηρίων και ανάπτυξη «εγχώριας» τεχνολογίας, είναι απόλυτα δυνατό τὰ πλεονεκτήματα που αναφέραμε στην αρχή να είναι σημαντικά. Φυσικά η Κοινή Άγορά δεν αποτελεί ούτε αναγκαία ούτε ικανή συνθήκη για την επιτυχία μιάς τέτοιας προσπάθειας. Κάτι τέτοιο θα έπρεπε να είχε επιχειρηθεί ανεξάρτητα από την ένταξή μας ή όχι στην Κοινή Άγορά, αφού αποτελεί μέρος της δραστηριότητας των επιχειρήσεων. Η μέθοδος επέκτασεως, που φαίνεται να υιοθετείται από τις αρχές, βασίζεται σε συγχωνεύσεις μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων. Η μέθοδος αυτή εξαπλώσεως δεν είναι ευρύτερα δοκιμασμένη στην Ελλάδα, και δεν υπάρχει συνεπώς η σχετική εμπειρία. Υπάρχουν βέβαια όρισμένα προβλήματα και δυσκολίες σχετικά με τη μέθοδο αυτή που πιθανό να περιορίσουν κατά πολύ τη χρήση της. Συγχωνεύσεις κι εξαγορές σχετίζονται με προσπάθειες ορθολογισμού παραγωγής, δηλ. μείωση δαπανών ιδιαίτερα διοικητικών και εργασίας, συγκέντρωση της παραγωγικής διαδικασίας σε μεγάλα εργοστασιακά συγκροτήματα για την αξιοποίηση τεχνικών οικονομικών μεγάλης κλίμακας, και συνηθέστατα απολύσεις σημαντικού μέρους του εργατικού δυναμικού. Ακόμη λοιπόν κι αν υπάρχουν οι απαραίτητες διοικητικές ικανότητες ανάμεσα στον ελληνικό επιχειρηματικό κόσμο, μερικές από τις δυσκολίες είναι ιδιαίτερα σοβαρές.³ Γιατί πως θα αντιμετωπισθεί λ.χ. το πρό-

1. J. A. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*, Unwin, Fifth Edition, ch. 7.

2. Έρευνες στην αμερικανική οικονομία τείνουν να ενισχύουν την άποψη πως ραγδαία τεχνολογική πρόοδος, εφευρέσεις, νεωτερισμοί κ.ά., απαιτούν την ύπαρξη ισχυρών μονοπωλιακών ή ολιγοπωλιακών μονάδων, αλλά ταυτόχρονα το ιδανικό μέγεθος των επιχειρήσεων που χρειάζεται γι' αυτό του είδους της δραστηριότητα είναι μικρότερο από το υφιστάμενο. Βλέπε: R. Caves, *American Industry: Structure, Conduct, Performance*, Third Edition, Prentice-Hall, 1972.

3. Ένας από τους ανασταλτικούς παράγοντες της διαδικασίας συγχωνεύσεων, που έζηγει επίσης και το μικρό μέγεθος των ελληνικών επιχειρήσεων, πιθανό να είναι και η νοσοτροπία του Έλληνα επενδυτή-επιχειρηματία να ενδιαφέρεται για την απόλυτη ιδιοκτησία per se της συχνά μικρής οικονομικής επιχειρήσεως και να μη δέχεται εύκολα περιορισμούς αυτού του δικαιώματος. Η λύση ίσως βρίσκεται στην

βλημα ἀπολύσεως πλεονάζοντος ἐργατικοῦ δυναμικοῦ πού πιθανῶν νά προκύψει ἀπό τή διαδικασία συγχωνεύσεων; Πέρα ἀπό τὸ καθαρά κοινωνικό πρόβλημα καί τὴν ἀνάγκη ἐξευρέσεως ἐναλλακτικῆς ἀπασχολήσεως, ἡ ὑφισταμένη ἑλληνική ἐργατική νομοθεσία προβλέπει τὴν καταβολή παχυλῶν ἀποζημιώσεων στοὺς ἀπολυομένους, πού φυσικά θά παίξει ἀποφασιστικό ρόλο σὲ κάθε περίπτωση συγχωνεύσεως. Ἄν πάλι οἱ τυχόν συγχωνεύσεις καὶ ἐξαγορὲς πάρουν τὴ μορφή συσφαιρωτικῶν ὀργανισμῶν (conglomerates), τότε οἱ μόνοι πού θά ὀφελῆθουν θά εἶναι οἱ μέτοχοι τῶν ἐξαγορασίμων ἐπιχειρήσεων, χωρὶς ὁ νέος ὀργανισμὸς νά εἶναι παραγωγικότερος ἢ προοδευτικότερος ἀπὸ τὶς ἐπιχειρήσεις πού ἐξαγοράσε. Ἄν χρησιμοποιηθῶν ἀλόγιστα ἡ μέθοδος τῶν συγχωνεύσεων καὶ ἐξαγορῶν, ὑπάρχει κίνδυνος νά προκαλέσει ἀναταραχὲς καὶ σοβαρὰς μονοπωλιακὰς καταστάσεις στὴν οἰκονομία. Ἄπο τὴν ἄλλη πλευρὰ ἡ βιομηχανική πολιτική τῆς Κοινότητος, στὸ βαθμὸ πού ὑπάρχει, ἐνθαρρύνει φανερά συγχωνεύσεις καὶ ἐξαγορὰς μεταξὺ ἐπιχειρήσεων διαφορετικῶν κρατῶν-μελῶν γιὰ εὐνοήτους λόγους, ἀλλὰ φαίνεται νά εἶναι ἀσυμβίβαστη μετὰ τὴν ἀντιμονοπωλιακή πολιτική τῆς—ἰδιαίτερα μετὰ τὸ ἄρθρο 86 τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης πού ρυθμίζει τὰ περὶ συγχωνεύσεων καὶ ἐξαγορῶν καὶ δὲν φαίνεται νά εἶναι ἀρκετὰ σαφές.¹ Ὁ κίνδυνος πού σχετίζεται μετὰ τὴν μέθοδο αὐτὴ ἀφορᾷ τὴν περίπτωση ἐξαγορῶν ἑλληνικῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ ὁμοειδεῖς ξένες. Ἡ ἐξαγορὰ τῆς ἐταιρίας ΠΠΣΩ εἶναι ἀρκετὰ σχετική καὶ δὲν προβλέπεται νά εἶναι ἡ μοναδική.²

ἐπιμόρφωση τῶν Ἑλλήνων ἐπενδυτῶν-ἐπιχειρηματιῶν σὲ θέματα ὀργανώσεως, χρηματοδοτήσεως καὶ διοικήσεως συγχρῶνων ἐπιχειρήσεων.

1. Τὸ ἄρθρο 86 ἀποτελεῖ περισσότερο μιὰ διακηρυχθεῖσα ἀρχὴν παρά κώδικα ἐπακριβῶν κανόνων. Ἀπαγορεύει τὴν κατάχρηση κυριαρχικῆς θέσεως μέσα στὴν Κοινότητα στο σημεῖο πού τέτοια κατάχρηση μπορεῖ νά ἐπιρραεῖ τὸ ἐμπόριο μεταξὺ κρατῶν-μελῶν. Τὸ ἄρθρο 86 δοκιμάστηκε ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐπιτροπὴ κατὰ τὴς ἀμερικανικῆς ἐταιρίας Continental Can, ὅταν ἡ τελευταία μὴνύθηκε γιὰ κατάχρηση τῆς κυριαρχικῆς τῆς θέσεως μετὰ τὴν ἐξαγορὰ δύο ἐταιριῶν, μίας γερμανικῆς καὶ μίας ὀλλανδικῆς. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἰσχυρίστηκε πὸς οἱ ἐξαγορὲς αὐτὲς εἶχαν ἐξαλείψει ὀλοσχερῶς τὸν ἀνταγωνισμό σὲ τρεῖς ὑποομάδες τοῦ κλάδου συσκευασίας σ' ἐνα μεγάλο τμήμα τῆς Κοινότητος, καὶ ζήτησε τὴν ἀκύρωση τῆς ἐξαγορῆς τῆς ὀλλανδικῆς ἐταιρίας. Ἡ Continental Can ἔφεσιβάζε τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Δικαστήριο δικάωσε τὴν ἐταιρία μολοντὴ ἡ ἀπόφασιν τὸ ἀποτέλεσε ὀρόσημο γιὰ τὴν Ἐπιτροπὴ ὅσον ἀφορᾷ μελλοντικὰς περιπτώσεις. Ἡ περίπτωση αὐτὴ ἀποδεικνύει ἐπίσης τὴν ἀδυναμία τῆς ἀντιμονοπωλιακῆς πολιτικῆς τῆς ΕΟΚ νά ἀποτελέσει ἐνα δραστικό καὶ ἀποτελεσματικό ὄργανο προστασίας τοῦ ἀνταγωνισμοῦ στοῦ χῶρου τῆς Κοινότητος.

2. Συνήθως εἶναι οἱ ἀναποδοτικὰς ἐπιχειρήσεις πού γίνονται ἀντικείμενο ἐξαγορῶν ἀπὸ ἰσχυρότερος ἀντίχρηλους. Στὴν περίπτωσιν τῆς ΠΠΣΩ ὁμοίως, ἴσως ἦταν ἡ ἐπίδοσιν τῆς ἐταιρίας καὶ ἡ θέση τῆς σάν μιὰ ἀπὸ τὶς πρωτοπόρους στὸν κλάδο τῆς, πού προκάλεσε τὸ ἔνδιαφέρον τῆς γερμανικῆς Siemens. Πράγματι ἡ ἀποδοτικότητα τῆς ΠΠΣΩ γιὰ τὰ χρόνια 1971, 1972 καὶ 1973 ἦταν ἀντίστοιχα 30,6%, 41,6% καὶ

Στὸ βαθμὸ φυσικά πού αὐτὸ συμβῆ καὶ πού οἱ ἐπιχειρήσεις συνεχίσουν τὴ λειτουργία τους, ἡ ἄλλη ἄλλαγὴ ἰδιοκτητῶν εἶναι πιθανὴ νά μὴν ἔχει ἰδιαίτερη σημασία. Ὅρισμένες ἀλλαγὲς διοικητικῆς, ὀργανωτικῆς καὶ τεχνολογικῆς μορφῆς δυνατό νά ἐπιρραεῖσιν ἐνα μέρος τοῦ προσωπικοῦ χωρὶς αὐτὸ νά δημιουργεῖ σοβαρὰ προβλήματα. Ἐκεῖνο ὁμοίως πού προκαλεῖ ἀνησυχίας καὶ εἶναι σχεδὸν βέβαιο ὅτι θά δημιουργηθῶσιν προβλήματα γενικότερας κυβερνητικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, θά εἶναι ἡ ὑπαρξὴ ἐνὸς σημαντικοῦ ποσοστοῦ ξένων ἐταιριῶν μέσα σὲ μιὰ ἀκόμη σχετικὰ μικρὴ καὶ ἀδύνατη ἑλληνική βιομηχανική βάση. Ὁ κίνδυνος βρίσκεται στοῦ ὅτι ἀποφάσεις ἀναφορικὰ μετὰ τὴν τιμολογιακή πολιτική, ἐπενδύσεις, παραγωγή, ἐξαγωγὰς κ.ἄ. τῶν ἐταιριῶν αὐτῶν λαμβάνονται σὲ σχέση μετὰ τὴν ἐπίδρασιν πού θά ἔχουν στὴ συνολική ἐπίδοσιν (λ.χ. κέρδη) τοῦ group, συνήθως στὰ ἐπιταλικά γραφεῖα τῆς μητρικῆς ἐταιρίας, καὶ τίποτε δὲν ἀποκλείει τὴν περίπτωση οἱ ἀποφάσεις αὐτὲς νά βρίσκονται σὲ πλήρη ἀντίθεσιν μετὰ τὴν ἀνάγκη καὶ ἀπαιτήσεις τῆς ἐγχώριας οἰκονομίας καὶ νά ἀνταγωνίζονται καὶ μετὰ κυβερνητικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Ἡ ὑπαρξὴ λοιπὸν μίας ἰσχυρῆς ἐπίσης παρουσίας στὴν ἐγχώρια οἰκονομία δυνατό νά συντελεεῖ στὸν ἀποπροσανατολισμὸ καὶ στὴν ἀποσταθεροποίηση τῆς.³

Σχετικὰ μετὰ τὰ πλεονεκτήματα πού μποροῦν νά προκύψουν ἀπὸ τὴν καλύτερη ἐμεση τῶν ὄρων ἐμπορίου, ἐξομε νά παρατηρήσουμε πὸς, ἐνὸ εἶναι δυνατό νά ὑπάρξει τέτοια καλύτερη ἐμεση γιὰ τὶς χῶρες τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς σάν σύνολο, ἡ μέγρι σήμερα ἐμπερία μας δειχνεῖ τὸ ἀντίθετο. Οἱ ἀμερικανικοὶ μας ὄροι ἐμπορίου χειροτέρευσαν κατὰ τὴν τελευταία δωδεκαετία· καὶ χωρὶς αἰσθητὴ αὐξηση τῆς ζήτησεως ἑλληνικῶν προϊόντων καὶ σημαντικὴ βελτίωση τῆς παραγωγικότητος τοῦ ἐξαγωγικοῦ τομέα, δὲν βλέπουμε πὸς ἡ πορεία τῶν ὄρων ἐμπορίου μπορεῖ νά ἀντιστραφῆ πρὸς ὄφελος τῆς Ἑλλάδας. Τοῦτο εἶναι σημαντικό γιὰτὶ οἱ ὄροι ἐμπορίου καθορίζουν ποῖες χῶρες μποροῦν νά ὀφελῆθουν ἀπὸ τὴν αὐξηση τῆς παραγωγῆς πού θά προέλθει ἀπὸ τὴν πλήρη κατάργησιν τῶν δασμολογικῶν φραγμῶν. Τὰ ὀφέλη τῆς κατηγορίας αὐτῆς, πάντως, σὲ σχέση μετὰ ὅσα εἶπαμε πῶ ἀνω, πιθανὸ νά μὴν εἶναι πολὺ σπουδαία.

Στρεφόμεστε τώρα στὴν ἀνάλυσιν τῶν πλεονεκτι-

30,2%, ἐπίδοσιν κατὰ πολὺ ἀνώτερες τῶν μέσων ὄρων τοῦ κλάδου, πού ἦταν γιὰ τὰ ἴδια χρόνια 19,2%, 22,6% καὶ 19,9%.

3. Δυνατὸ ἐπίσης νά συντελεεῖ καὶ στὴν ἀποσταθεροποίηση καὶ ἀνατροπὴ τοῦ ἴδιου τοῦ καθεστώτος μίας χῶρας, ὅπως στὴν περίπτωση Χιλῆς καὶ ΠΤ. Καὶ ἐνὸ βέβαια κατὰστάσεις τύπου Χιλῆς δὲν εἶναι καθημερινὰ φαινόμενα, ἀλλὰς «ἐμπειρία» καὶ «φοβερὰς» ἀπὸ πλευρὰς ξένων ἐπενδυτῶν-ἐπιχειρηματιῶν καὶ κυβερνήσεων εἶναι πολὺ κοινὰ καὶ τὶς βλέπει κανεὶς ἀκόμη καὶ ἀνάμεσα στὶς βιομηχανικὰ ἀναπτυγμένες χῶρες τῆς Κοινότητος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Εἰσαγωγὴ κεφαλαίων ΝΔ 2687/1953
περιόδου 1953-73¹ (ἑκατ. δολλάρια)

Χῶρες	Μεταποίηση	Σύνολο
Ἡνωμένες Πολιτεῖς	171,0	279,8
Γαλλία	194,0	194,9
Δυτικὴ Γερμανία	33,1	38,5
Ἰταλία	25,5	25,6
Ἑλβετία	16,6	19,8
Ὀλλανδία	8,5	8,7
Βρετανία	5,8	6,3
Λιχτενστάιν	2,4	2,9
Λοιπές χῶρες	109,5	144,7
Σύνολο	566,4	721,2

Π η γ ῆ: ΕΤΒΑ.

μάτων ἐκεῖνων ποὺ ἐλπίζεται πὼς θὰ προέλθουν ἀπὸ διαρθρωτικὲς μεταβολὲς ἐξ αἰτίας τῆς ἐντάξεως. Τὰ ὀφέλη αὐτὰ δυνατόν νὰ εἶναι σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ προαναφερθέντα, ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης καὶ περισσότερο ἀβέβαια, ἀφοῦ δὲν εἶναι σίγουρο πὼς θὰ ἐπέλθει ἡ ἀπαραίτητη διακίνηση παραγωγικῶν συντελεστῶν, καὶ στὸν ἀπαίτομενο βαθμὸ, γιὰ νὰ συντελέσει στὴ δημιουργία τους. Ἀναφερόμαστε ἐδῶ στὴ διακίνηση παραγωγικῶν συντελεστῶν ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ὀργάνωση μὲ τὴ μορφὴ δανείων ἢ εἰσφορῶν ἀπὸ τὰ διάφορα κοινοτικὰ ταμεία, πράγμα ποὺ ὅπως θὰ δοῦμε πιὸ κάτω θὰ γίνῃ. Ἡ πλήρης ἐνταξί μας στὴν Κοινὴ Ἄγορά δὲν πρόκειται νὰ δημιουργήσει περισσότερα πλεονεκτήματα ἢ κίνητρα γιὰ τοὺς ξένους κεφαλαιούχους ἀπὸ τὰ ἤδη υφιστάμενα. Τὸ ΝΔ 2687/1953, ποὺ ρυθμίζει τὰ περὶ Ἱεπενδύσεων καὶ Προστασίας Ἐξένου Κεφαλαίου, χορηγεῖ στοὺς ξένους ἐπενδύτες σοβαρὰ προνόμια—πλὴν φυσικὰ τῆς ἀσφάλειας τῆς ἐπενδύσεως, ἐπιανεξαγωγῆς κερδῶν καὶ ἀρχικοῦ κεφαλαίου—μὲ τὴ μορφὴ διαφόρων φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν καὶ ἄλλων διευκολύνσεων ποὺ ἐγχώριες ἐπιχειρήσεις δὲν ἀπολαμβάνουν κατὰ κανόνα. Στὴν εἰκοσαετία 1953-73, ἡ εἰσαγωγὴ ξένων κεφαλαίων ἐφθασε μόλις τὴ 721 ἑκατ. δολλάρια, ἀπὸ τὰ ὅποια τὰ 566 ἑκατ. ἐπενδύθηκαν στὸν τομέα τῆς μεταποιήσεως.² Ὁ πίνακας 4 δίνει μιὰ εἰκόνα τῆς προελεύσεως τῶν κεφαλαίων τούτων, καὶ τὸ πρῶτο συμπέρασμα ποὺ προκύπτει εἶναι πὼς ἡ πολιτικὴ προσελκύσεως ξένων κεφαλαίων δὲν ἀπέδωσε σημαντικὰ ἀποτελέσματα. Τὸ δεύτερο σημεῖο εἶναι πὼς, μὲ ἐξαίρεση τὰ ἀμερικανικὰ κεφάλαια, τὰ ὑπόλοιπα εἶναι στὴ μεγάλην τους πλειοψηφία κοινοτικῆς προ-

λεύσεως, χωρὶς ὁμως αὐτὸ νὰ σημαίνει πὼς ἡ σύνδεση τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν Κοινὴ Ἄγορά ἐπαίξει σημαντικὸ ρόλο στὴν ἐξέλιξη αὐτῆ. Ὁ ἀποφασιστικὸς παράγοντας προσελκύσεως τῶν κεφαλαίων τούτων ἦταν μᾶλλον ἡ προνομιακὴ μεταχείρισή τους παρὰ ἡ βοήθεια τῶν κοινοτικῶν ὀργάνων.³ Ἔνα χαρακτηριστικὸ παράδειγμα προνομιακῆς μεταχειρίσεως δίνεται ἀπὸ τὴν ἐπένδυση τῆς γαλλικῆς ἐταιρίας Πεσινὲ στὴν «Ἄλουμίνιον τῆς Ἑλλάδος Α.Ε.». Ἡ Πεσινὲ ἐπένδυσε περίπου 165 ἑκατ. δολλάρια καὶ προσελκύστηκε στὴ χώρα μας ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς ἄφθονους ἐλληθικὸς βωξίτες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐξαιρετικὰ φθηνὴ τιμὴ παροχῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας (κατὰ πολὺ χαμηλότερης καὶ ἀπὸ τὴ μειωμένη βιομηχανικὴ ταρίφα). Ἄν ληθθῇ ὅπ' ὄγη ὅτι ἡ Ἄλουμίνιον τῆς Ἑλλάδος, ἡ ESSO-PAPAS καὶ ἡ ΛΑΡΚΟ (ἰδιαίτερα ἠλεκτροβόρες) καταναλώνουν γύρω στὸ 25-26% τῆς παραγομένης ἐτήσια ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας, ἀντιλαμβάνεται κανεὶς τὸ βαθμὸ μὲ τὸν ὁποῖο τὸ ἐλληνικὸ κοινὸ ἐπιδοτεῖ τὸ κόστος τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῶν.

Οἱ ὑποστηρικτὲς τῆς ἐντάξεως ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ἐνταξί τῆς Ἑλλάδος στὴν Κοινὴ Ἄγορά θὰ συνοδευθῇ ἀπὸ τὴ ροὴ ἰδιωτικῶν κοινοτικῶν κεφαλαίων στὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουν ἰδιαίτερα ἰσχυροὶ λόγοι ποὺ νὰ δικαιολογῶν κάτι τέτοιο, καὶ τοῦτο, γιὰτὶ ἡ ἐνταξί δὲν πρόκειται νὰ δημιουργήσει περισσότερες καὶ ἀποδοτικότερες εὐκαιρίες ἀπασχολήσεως ξένου κεφαλαίου στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὶς σημερινὲς ὅτε καὶ νὰ ἐπιχεράσει τὴν ἐλκυστικότητα τῆς Ἑλλάδος γιὰ τοὺς ἐξωκοινοτικὸς ἐπενδύτες, ποὺ ἔχουν πάντα τὴν ἐπιλογὴ ἐννέα ἀκόμη χωρῶν τῆς Κοινοτήτας γιὰ τὴν ἐγκατάσταση νέων τυχῶν ἐπιχειρήσεων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴ ροὴ εὐρωπαϊκῆς τεχνολογίας ποὺ θὰ ἀκολουθήσει τὴν ἐνταξί, πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ἡ συνεργασία ξένου καὶ ἐγχώριου κεφαλαίου καὶ ἡ χρησιμοποίηση ξένης καὶ ἰδιαίτερα εὐρωπαϊκῆς τεχνολογίας βρίσκονται ἤδη σὲ πλήρη ἀνῆση καί, ἐνῶ εἶναι δυνατόν αὐτὴ ἡ κατάσταση νὰ ἐνταθῇ μετὰ τὴν ἐνταξί, τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς τέτοιας προσπάθειας δὲν εἶναι ἀναγκαστικὰ εὐνοϊκὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τὴν ἀνάλυση στοιχείων ποὺ ἀφοροῦν 3.208 ἐπιχειρήσεις μορφῆς ΑΕ καὶ ΕΠΕ, ἀποδεικνύεται πὼς 551 ἐλληνικῆς ἐταιρίας—συνήθως οἱ μεγαλύτερες στοὺς κλάδους τους—εἶχαν σάν μετόχους ἀντίστοιχες ξένες ἐταιρίες, καὶ στὸν τομέα τῆς τεχνολογίας 94 ἐλληνικῆς ἐταιρίας εἶχαν συμφωνίες ἀδειῶν

1. Δυνατὸ νὰ ὑπάρχουν ὀρισμένες μικροδιαφορὲς στὰ ποσὰ ποὺ ὀφείλονται στὶς διακρινάσεις τῶν ἰσοτιμῶν τῶν διαφόρων νομισμάτων κατὰ τὴ μετατροπὴ τους σὲ δολλάρια.

2. Οἱ ξένες ἐταιρίες ἔχουν, κατὰ κανόνα, ἀποκτήσει κυριαρχικὴ θέσι στοὺς ἐπι μέρους κλάδους τῆς μεταποιήσεως, καὶ τοῦτο μὲ ἐλάχιστη σχετικὰ δαπάνη χάρι στο μικρὸ μέγεθος τῶν ἐγχώριων ἐπιχειρήσεων.

3. Τὸν Ὀκτώβριον 1966 στὴ διάσκεψη τῆς μικτῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς συνδέσεως Ἑλλάδος-ΕΟΚ στὴν Τουλούζη, ἔγινε μετὰ τῶν ἄλλων δεκτὴ καὶ μιὰ πρόταση ποὺ ἀφοροῦσε ἰδιωτικῆς ἐπενδύσεως. Ἡ πρόταση αὐτὴ ἔγινε ἀποδεκτὴ ἐπίσης ἀπὸ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Κοινοβούλιο τὸ Δεκέμβριον 1966. Ἡ δικτατορία ποὺ ἀκολούθησε ὁμως ἀνέστηλε κάθε ἐπίσημη, τουλάχιστο, κοινοτικὴ πρωτοβουλία ὑποβοηθήσεως ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων στὴν Ἑλλάδα.

(licencing agreements) γιὰ παραγωγή ξένων προϊόντων, 156 είχαν συμφωνίες γιὰ τὴ χρήση δικαιωμάτων εὑρεσιτεχνίας (royalty agreements) καὶ 47 εἶχαν συμφωνίες γιὰ τὴ χρησιμοποίηση ξένων μεθόδων παραγωγῆς (know-how agreements).¹ Ὅπως θὰ περίμενε κανεὶς, οἱ ἀδηλες πληρωμές γιὰ τὴ χρήση σημάτων, δικαιωμάτων εὑρεσιτεχνίας καὶ γενικότερα ξένης τεχνολογίας, ἔχουν αὐξηθῆ κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, ἐνῶ εἶναι συζητήσιμο κατὰ πόσο οἱ ποιοτικὲς διαφορὲς τῶν διαφορισμένων προϊόντων δικαιολογοῦν τὶς ἀρκετὰ ψηλὲς τιμὲς τῶν προϊόντων αὐτῶν, πού εἶναι κατὰ κανόνα πολὺ ψηλότερες ἀπὸ τὶς τιμὲς τῶν ἰδίων ἢ ἀντίστοιχων προϊόντων πού προσφέρονται ἀπὸ τὶς μητρικὲς εἰταρίες σὲ ξένες ἀγορᾶς. Ἡ ἔμμνη στὴν ιδέα ὅτι «κάθε ξένο καὶ καλύτερο», πού γιὰ χρόνια μάλιστα καὶ μαστίζει τὴν ἑλληνικὴ κοινωνία, μᾶς στοιχίζει ἀκριβὰ κι ἐμποδίζει, τὸ κυριότερο, τὴν ἀνάπτυξη πρωτοβουλίας γιὰ τὴ δημιουργία καὶ προώθηση ἐγχώριας τεχνολογίας. Στὸ βαθμὸ πού ἔχει ἐπιχειρηθῆ ἔρευνα στὸν τομέα αὐτὸ γιὰ τὴ βελτίωση καὶ ἐξέυρεση νέων μεθόδων παραγωγῆς, τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἱκανοποιητικά. Ἡ διαδικοσία ὅμως αὐτὴ δὲν εἶναι διαδομένη ἀνάμεσα σὲ ἑλληνικὲς ἐπιχειρήσεις. Χρειαζέται, ἐπομένως, δραστηριοποίηση καὶ πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση πού θὰ περιορίσει σημαντικὰ τὴν ἐξάρτηση ἀπὸ ξένες πηγὲς καὶ θὰ μειώσει ἐπίσης τὶς ἀδηλες πληρωμές. Ὑπάρχει ἄλλωστε τὸ κίνητρο πὼς ὅσο περισσότερο πετυχημένες ἀποβῶν αὐτὲς οἱ προσπάθειες τόσο περισσότερες ἐλπίδες ἐξαγωγῆς αὐτῶν τῶν μεθόδων θὰ ἔχουν οἱ δημιουργοὶ τους. Φυσικὰ, ἀποφασιστικὸ ρόλο θὰ παίξει τὸ κόστος εὐκαιρίας τῶν παραγωγικῶν πόρων πού θὰ χρειαστῆ νὰ διατεθοῦν γιὰ ἔρευνα καὶ ἀνάπτυξη ἐγχώριας τεχνολογίας. Γιὰ ὀρισμένα εἶδη δυνατὸ τὸ κόστος αὐτὸ τῆς τεχνολογίας νὰ ὑπερβαίνει τὴν τιμὴ ἀποκτήσεώς της ἀπὸ τοὺς ξένους, καὶ φυσικὰ θὰ συμφέρει νὰ συνεχίσουμε νὰ προμηθευόμαστε τὴν τεχνολογία αὐτὴ ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸ. Γιὰ μιὰ σειρά ὅμως ἀπὸ ἄλλα εἶδη οἱ πιθανότερες εἰναι πὼς ἡ ἐγχώρια τεχνολογία μπορεῖ νὰ εἶναι ἐξ ἴσου ἀποτελεσματικὴ μὲ τὴν ξένη καὶ ἰδιαίτερα ἐπιφέλλης γιὰ τὴν οἰκονομία.

Ἡ ἀνάληψη πού ἐπιχειρήθηκε μέχρι στιγμῆς ἀφοροῦσε περισσότερο τὴ μεταποίηση γιὰ τὸ μεγάλο ἔρωτηματικὸ εἶναι καὶ θὰ παραμείνι γιὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια ἡ ἱκανότητα τοῦ μεταποιητικῆς μας τομέα νὰ αὐξήσει σημαντικότερα τὴν παραγωγικότητά του καὶ νὰ συμβάλει ἀποφασιστικότερα στὴν καλύτερευση τοῦ ἰσοζυγίου τρεχουσῶν συναλλαγῶν. Ἄν λάβουμε ὑπ' ὄψη ὅτι τὰ ἑλληνικὰ βιομηχανικὰ προϊόντα ἀπολαμβάνουν πλήρους ἐλευθερίας εἰσόδου στὶς χῶρες τῆς ΕΟΚ (τῶν ἑξί) ἀπὸ τὸ 1968, δὲν

βλέπουμε τί περισσότερα πλεονεκτήματα μπορεῖ νὰ προσκομίσει ἡ «τυπικὴ» γιὰ τὴ βιομηχανία μας ἔνταξη, πού δὲν ὑπάρχουν τώρα. Ἡ ἑλληνικὴ βιομηχανία εἶναι οὐσιαστικὰ ἐνταγμένη στὴν ΕΟΚ ἀπὸ τὸ 1968 καὶ ἀπολαμβάνει ὅλα τὰ ὑποτιθέμενα ὀφέλη μιᾶς πολυάνθρωπης ξένης ἀγορᾶς καὶ τῆς προστασίας —μειωμένης φυσικὰ—τῶν δασμῶν στὴν ἐγχώρια. Χωρὶς νὰ παραβλέπεται ἡ πρόοδος τῆς μεταποιήσεως πού ἐπιτελέσθηκε στὰ χρόνια πού μεσολάβησαν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς συνδέσεως τῆς χώρας μας μὲ τὴν Κοινότητα, ὠστόσο μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῆ ἀνεπαρκῆς τόσο γιὰ τὶς πραγματικὲς ἀνάγκες τῆς οἰκονομίας, ὅσο καὶ γιὰ τὴ δοκιμασία πού τὴν ἀναμένει, ὅταν τὰ τελευταῖα τεῖχη προστασίας πού τὴν περιβάλλουν παραμερισθοῦν. Στὶς σύγχρονες βιομηχανικὰ ἀναπτυγμένες οἰκονομίες, ὅπως ἐπίσης καὶ στὶς ἀναπτυσσόμενες, ὁ μεταποιητικὸς τομέας εἶναι ἐκεῖνος πού ἀναμένεται νὰ σημειώνει ταχύτερους αὐξητικὸς ρυθμοὺς τῆς παραγωγικότητας, καὶ οἱ ρυθμοὶ τῶν ἀναπτυσσόμενων οἰκονομιῶν, *ceteris paribus*, νὰ εἶναι ταχύτεροι τῶν ἀντίστοιχων τῶν ἀναπτυγμένων, γιὰ τὸ λόγο ὅτι ἡ βιομηχανικὴ βάση τῶν πρώτων εἶναι σχετικὰ μείρη. Τὸ γεγονός λοιπὸν ὅτι ἡ ἑλληνικὴ βιομηχανία δὲν μπόρεσε νὰ ἀξιοποιηθεῖ ἀποτελεσματικότερα, στὰ χρόνια πού πέρασαν, τὶς εὐκαιρίας διεισδύσεως στὶς ἀγορᾶς ψηλῶν εἰσοδημάτων τῶν χωρῶν τῆς Κοινότητας, ὀφείλεται πιθανότατα στὴν ἔλλειψη ἐνὸς ἡ περισσοτέρων συντελεστῶν πού ἀναφέραμε πρὸ πάνω, ἡ προσφορά τῶν ὁποίων δὲν πρόκειται νὰ μεταβληθῆ σημαντικὰ μὲ τὴ πλήρη ἔνταξη μας στὴν Κοινὴ Ἀγορά.

Ἀντίθετα ὑπάρχουν σοβαροὶ λόγοι ἀνησχίας γιὰ τὴν τύχη πολλῶν ἑλληνικῶν ἐπιχειρήσεων πού θὰ βρεθοῦν ἀντιμέτωπες στὸν ξένο ἀνταγωνισμό, ἀπροσάτευτες ἀπὸ τοὺς δασμοὺς καὶ ἀπογυμνωμένες ἀπὸ διάφορες ἄλλες ἐνισχύσεις. Οἱ ἑλληνικὲς ἐξαγωγὲς ἐπιδοτοῦνται, κατὰ κανόνα, μὲσω ἐπιστροφῶν ἐπιτοκίου, πού κυμαίνονται γύρω στὸ 6% τῆς ἀξίας τῶν ἐξαγωγῶν καὶ πού ἐπιβαρύνουν τὸν προϋπολογισμό μὲ 3,5 δισεκατ. δραχμῆς τὸ χρόνο. Οἱ ἐξαγωγεῖς ἀπολαμβάνουν ἐπίσης ὀρισμένους φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν πού αὐξάνουν τὴν ἐνίσχυση γύρω στὸ 17% τῆς ἀξίας τῶν ἐξαγωγῶν.² Οἱ ἄμεσες αὐτὲς ἐξαγωγικὲς ἐπιδοτήσεις ἀποτελοῦν ἀνάθεμα γιὰ τὴν ΕΟΚ, καὶ φυσικὰ ἢ θὰ πρέπει νὰ ἐκλείψουν ἐντελῶς (σύμφωνα τουλάχιστο μὲ τὶς ἀρχὲς τῆς ΕΟΚ) ἢ νὰ περιοριστοῦν καὶ ἀντικατασταθοῦν μὲ διαφορετικῆς μορφῆς βοήθεια (λ.χ. περιφερειακῆ). Οἱ ἑλληνικὲς ἀρχὲς ἀσχολοῦνται μάλιστα αὐτὸ τὸν καιρὸ μὲ τὸ θέμα τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ συστήματος ἐξαγωγικῶν ἐνισχύσεων. Δεδομένης τῆς σημασίας αὐτῶν τῶν κινήτρων, εἴμαστε κάπως διστακτικοὶ νὰ συμμεριστοῦμε τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὴν αἰσιοδοξία τῶν Ἑλλήνων ἐπιχειρηματιῶν-ἐξαγωγέων

1. ICAP 1975, *Οἰκονομικὸς Ὀδηγὸς τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐταίρειῶν*.

2. *The Economist*, Vol. 260, No 6937, 14/8/1976, p. 62.

δσον ἀφορὰ τις εὐκαιρίες ποὺ ή πλήρης ἔνταξη θὰ δώσει στὴν ἑλληνική βιομηχανία.

Δὲν κάνουνε ἐδῶ ἐκκλιση γιὰ προστασία ἀναποδοτικῶν μονάδων. Τέτοιες μονάδες ποὺ ἀποτελοῦν βάρος γιὰ τὴν οικονομία μποροῦν εὐκόλα νὰ ἐκλείψουν μὲ διαφορετικὰ μέτρα τონώσεως τοῦ ἀνταγωνισμού παρὰ μὲ τὴν ὀλοσχερή κατάρτηση τῆς δασμολογικῆς προστασίας. Καὶ τέτοια μέτρα χρειάζονται τὸ ταχύτερο δυνατό, ὥστε διάφορες ἀγορὲς νὰ συνηθίσουν στὴν ἰδέα. Συζητᾶμε γιὰ τὴν προστασία ἐκείνων τῶν σχετικὰ μικρῶν καὶ ἀδύνατων, ἀλλὰ προοδευτικῶν μονάδων, ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀνδρωθῆ, ἀλλὰ ἔχουν τὶς δυνατότητες νὰ τὸ κάνουν μέσα σὲ ἓνα πλαίσιο σχετικῆς δασμολογικῆς προστασίας ἀπὸ ξένα γιγάντια συγκροτήματα. Τὸ ἐπιχείρημα τῆς προστασίας τῆς «νηπιακῆς βιομηχανίας» εἶναι πανίσχυρο γιὰ ἀναπτυσσόμενες οικονομίες—δχι μόνον ἀπὸ ἀσθητὰ οικονομικοὺς λόγους—καὶ μακροπρόθεσμα εἶναι σημαντικότερο ἀπὸ τὴν ἄριστη κατανομή τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν. Ἄς μὴ ξεχνᾶμε πὼς ὅλες οἱ χώρες τῆς ΕΟΚ (μὲ τὴν ἐξαίρεση τοῦ Ἡν. Βασιλείου) χρησιμοποίησαν τὴ δασμολογικὴ προστασία σὰν ὄπλο γιὰ τὴ βιομηχανική τους ἀνάπτυξη. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ ἄλλες βιομηχανικὰ ἀναπτυσσόμενες χώρες, ὅπως ή Ἰαπωνία, Ἡν. Πολιτείες κ.ά. Ἡ προστασία δὲν εἶναι βρωμικὴ λέξη. Γιὰ ἀναπτυσσόμενες οικονομίες μάλιστα σὰν τὴν ἑλληνική ἴσως ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ δρόμο ἐπιτυχίας. Μετατρέποντας κάπως μιὰ σχετικὴ μεταφορὰ μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς ὑπάρχουν δύο τρόποι γιὰ νὰ μᾶς εἶναι ἓνα νήπιον νὰ κολυμπᾷ. Ὁ ἓνας εἶναι νὰ ριχτῆ ἀμέσως στὰ βαθιὰ νερὰ μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς τὸ αἰσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως θὰ λειτουργήσει ἀποτελεσματικὰ. Ὁ ἄλλος εἶναι ή προοδευτικὴ καθοδήγησι ἀπὸ ἔμπειρο ἐκπαιδευτῆ. Εὐχόμαστε, ὄφου προτιμήθηκε ὁ πρῶτος τρόπος, ή βιομηχανία μας νὰ κατορθώσει νὰ ἐπιπλεύσει.

γεωργία καὶ κοινὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ

Ἐ ἀγροτικὸς μας τομέας εἶναι ἐκείνος ποὺ παρουσιάζει τὶς περισσότερες δυσκολίες ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἔνταξή μας στὴν ΕΟΚ, ἀλλὰ ταυτόχρονα προσφέρει, τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα, καὶ τὶς καλύτερες εὐκαιρίες ἀντίληψης πλεονεκτημάτων. Ἡ ἑλληνικὴ γεωργία εἶναι πολὺ καθυστερημένη σὲ σχέση μὲ τὶς γεωργίες τῶν χωρῶν-μελῶν τῆς Κοινότητος. Συγκεκριμένα, ἐνὸς τὸ ποσοστὸ τοῦ ἀπασχολουμένου ἀγροτικοῦ μας πληθυσμοῦ εἶναι 34,1% τοῦ συνολικοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ή συμβολή τοῦ ἀγροτικοῦ τομέα στὸ ΑΕΠ εἶναι μόλις 14,8%. Τὰ ἀντίστοιχα μεγέθη γιὰ τὴν ΕΟΚ τῶν ἑννέα εἶναι 8,9% καὶ 5,2%.¹ Ἄμεση συνέπεια αὐτοῦ εἶναι ὅτι

ή παραγωγικότητα τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας εἶναι ἀρκετὰ χαμηλὴ σὲ σχέση μὲ τὴ μέση κοινοτικὴ γιὰ τὸ 1973, λ.χ., τὸ κατὰ κεφαλὴν προϊόν γιὰ τὸν Ἕλληνα ἀγρότη ἦταν 1.375 δολλάρια, ἐνὸς γιὰ τὴν ΕΟΚ ἔφθανε τὰ 3.200 δολλάρια.²

Τί ἐλπίδες λοιπὸν μπορεῖ νὰ ἔχει ή ἑλληνικὴ γεωργία μετὰ τὴν ἔνταξή τῆς Ἑλλάδας στὴν ΕΟΚ; Γενικὰ οἱ προοπτικὲς ἐμφανίζονται ἀρκετὰ εὐνοϊκὲς καὶ ὀπωσδήποτε εὐνοϊκότερες ἀπὸ τὶς προοπτικὲς τῆς βιομηχανίας μας. Ὑπάρχουν φυσικὰ σοβαρὲς ἐπιφυλάξεις ποὺ ἀφοροῦν τόσο διαρθρωτικὲς ἀλλαγὲς στὴ γεωργία μας καὶ τὴν ἰκανότητα τοῦ ἀγροτικοῦ μας τομέα νὰ ἀντισταθῆ στὸν κοινοτικὸ ἀνταγωνισμό, ὅσο καὶ στὰ προϊόντα τρίτων χωρῶν μὲ τὶς ὁποῖες ή ΕΟΚ ἔχει εἰδικὲς συμφωνίες, ὅπως μεσογειακῶν χωρῶν ή τῆς Συμφωνίας τοῦ Lomé ποὺ ὑποχρῶνει τὴν Κοινότητα νὰ ἀπορροφᾷ ὀρισμένα γεωργικὰ προϊόντα χωρῶν τῆς Ἐφρικῆς, Καραϊβικῆς καὶ Εἰρηνικοῦ, καὶ οἱ ὁποῖες θὰ δεσμεύσουν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἄν ὅμως κατορθώσουμε νὰ ἀξιοποιήσουμε τὴν προβλεπόμενη ἀγροτικὴ βοήθεια, τότε τὸ πρόβλημα μπορεῖ νὰ ξεπεραστῆ. Τὰ ἑλληνικὰ ἀγροτικὰ προϊόντα θὰ ἀπολαμβάνουν πλήρους ἐλευθερίας διακινήσεως στὶς ἀγορὲς τῆς Κοινότητος καὶ δὲν θὰ ἐπιβαρύνονται μὲ ἀντισταθμιστικὲς εἰσφορὲς, ὅπως γίνεται μέχρι σήμερα. Τὰ μεγαλύτερα ὅμως ὄφελα προκύπτει νὰ προκύψουν ἀπὸ τὴ λειτουργία τῆς Κοινῆς Ἀγροτικῆς Πολιτικῆς ποὺ ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τὴν περιγράψουμε σύντομα. Ἡ ΚΑΠ παίζει σημαντικό ρόλο στὴν Κοινότητα καὶ γύρω στὸ 70% τοῦ κοινοτικοῦ προϋπολογισμοῦ διατίθεται γι' αὐτή. Φυσικὰ ὁ προϋπολογισμὸς αὐτὸς ἀντιπροσωπεύει ἓνα ἐλάχιστο ποσοστὸ τοῦ συνολικοῦ ΑΕΠ τῶν ἑννέα (ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1977 φθάνει τὰ 9.260 ἑκατ. λογιστικὲς μονάδες καὶ ἀποτελεῖ τὸ 0,62% τοῦ ΑΕΠ τῆς ΕΟΚ τῶν ἑννέα). Οἱ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ τῆς ΚΑΠ, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 39 τῆς Συνθήκης τῆς Ρώμης, περιλαμβάνουν τὴν αὐξηση τῆς ἀγροτικῆς παραγωγικότητος, τὴ σταθεροποίηση τῶν ἀγορῶν, τὴν ἐξασφάλιση τακτικῶν προμηθειῶν καὶ προσιτῶν τιμῶν τῶς καταναλωτῆς, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴ διασφάλιση ἐνὸς ἰκανοποιητικοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου γιὰ τὸν ἀγροτικὸ πληθυσμὸ. Ἡ ΚΑΠ στηρίζεται σὲ κοινὲς τιμὲς ἀσφαλείας, ποὺ ὀρίζονται κάθε χρόνο ἀπὸ τὸ Συμβούλιο Ὑπουργῶν σὲ τέτοια ἐπίπεδα, ποὺ ἐπιτρέπουν στοὺς ἀγρότες τὴν πραγματοποίηση ἰκανοποιητικῶν εἰσοδημάτων. Ἄν οἱ τιμὲς πέφτουν κάτω μιὰς παρεμβατικῆς τιμῆς, τότε ή Κοινότητα μέσω τοῦ Τμήματος Ἐγγυήσεων τοῦ Ἀγροτικοῦ Ταμείου παρεμβαίνει, ἀγοράζει τὸ πλεόνασμα καὶ διατηρεῖ τὶς τιμὲς στὰ προκαθορισμένα ἐπίπεδα. Ἐπίσης ή ΕΟΚ στὴν

1. Βλέπε: Eurostat, *Basic Statistics of the Community, 1975-76*, Ὑπουργεῖο Συντονισμοῦ καὶ Προγραμματισμοῦ. *Προσωρινοὶ Λογαριασμοὶ τῆς Ἑλλάδος*, ἔτους 1973.

2. Ε. Ζολῶτας, *op. cit.*

3. European Communities Commission, *Background Note*, 20-7-76.

προσπάθειά της νὰ προστατεύσει τὶς κοινοτικὲς τιμὲς, ὅταν οἱ διεθνεῖς τιμὲς εἶναι χαμηλότερες, ἐπιβάλλει μεταβαλλόμενες ἀντισταθμιστικὲς ἐισφορὲς στὶς εἰσαγωγὰς ἀγροτικῶν προϊόντων ἀπὸ ἐξωκοινοτικὲς χῶρες καὶ χορηγεῖ ἐξαγωγικὲς ἐπιδοτήσεις ἔτσι, ὥστε κοινοτικὰ προϊόντα νὰ μποροῦν νὰ εἰσέρχονται σὲ διεθνεῖς ἀγορὰς. Βλέπουμε δηλαδὴ πὺς ἡ κοινοτικὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ στηρίζεται σὲ ἐντελῶς ἀντίθετες ἀρχὲς ἀπὸ ἐκεῖνες τῆς βιομηχανικῆς πολιτικῆς. Ἐνα ἀπὸ τὰ πρακτικὰ προβλήματα ἐφαρμογῆς τῆς ΚΑΠ εἶναι ὅτι ἀποτελεῖ κίνητρο γιὰ τὴ δημιουργία πλεονασμάτων, ἀφοῦ οἱ κοινοτικὲς τιμὲς εἶναι κατὰ κανόνα ἀνώτερες τῶν διεθνῶν. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ μᾶς εἶναι φυσικὰ γνώριμο ἀπὸ τὴ δικὴ μᾶς ἐμπειρία μὲ τὶς ἀγροτικὲς ἐπιδοτήσεις. Γενικὰ ἡ κρατικὴ παρέμβαση στὸν καθορισμὸ τιμῶν ἀσφαλείας ἀναγνωρίζεται πὺς προκαλεῖ ἀνωμαλίες στὴ λειτουργία τοῦ μηχανισμοῦ τιμῶν, καὶ ὁ τρῶπος αὐτὸς παρεμβάσεως (τιμὲς ἀσφαλείας) εἶναι ἰδιαίτερα ἀναποτελεσματικὸς μὲ τὴ διαστροφή τιμῶν καὶ τὴ σπατάλη πόρων ποῦ συνεπάγεται γιὰ τὴν οἰκονομία. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἡ ὑπαρξὴ ἐνὸς σημαντικοῦ ἀγροτικοῦ τομέα στὴ Κοινότητα —περίπου τὸ 20% τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ τῆς κατὰ τὸ 1958—σημαίνει πὺς μιὰ διαδικασία οἰκονομικῆς καὶ στὸ μέλλον πολιτικῆς ἐνοποίησης, σάν τὴν προβλεπόμενῃ ἀπὸ τὴν ΕΟΚ, δὲν θὰ εἶχε ἐλπίδες ἐπιτυχίας ἂν ἄφηνε τὸν τομέα αὐτὸν ἀπροστάτευτο. Γεγονὸς πάντως παραμένει πὺς ὅσο ἀποτελεσματικὴ ὑπῆρξε μέχρι σήμερα ἡ λειτουργία τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς ὅσον ἀφορᾷ τὴ διακίνηση βιομηχανικῶν προϊόντων, τόσο ἀναποτελεσματικὴ ἦταν στὸν γεωργικὸ τομέα. Τὸ παράδοξο εἶναι πὺς στὴν περίπτωσή μᾶς ἡ Ἑλλάδα πρόκειται νὰ ὀφεληθῇ, τουλάχιστον χειροπιαστά, ἀπὸ τὴ λειτουργία ἀκριβῆς τῆς ΚΑΠ, ἐνῶ, ὅπως εἶδαμε πὺς πᾶντο, τὰ ὀφέλη ἀπὸ τὸν τομέα τῆς μεταποίησης εἶναι ἄρκετὰ ἀβέβαια καὶ, ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, ἡ μεταποίησή μᾶς θὰ ὑποστῇ σημαντικὲς πιέσεις ἂν ὁ γεωργικὸς μᾶς τομέας πρόκειται νὰ φθάσει τὰ κοινοτικὰ ἐπίπεδα. Οἱ ἀδυναμίες αὐτῆς τῆς ΚΑΠ ἔχουν, ὅπως θὰ περιμέναμε κανεῖς, ἀπήχηση μεταξὺ τῶν σημερινῶν συνεταιρῶν μὴ καὶ ὀρισμένους χῶρες τῆς Κοινότητος βρίσκουν τὸ κόστος λειτουργίας τῆς ΚΑΠ ἄρκετὰ βαρὺ καὶ θὰ ἤθελαν σημαντικὲς μεταβολές. Ἡ ἐνταξίη λοιπὸν μιᾶς ἀκόμη χώρας μὲ σημαντικὰ καὶ ἀντιπαραγωγεῖ ἀγροτικὸ τομέα, ὅπως ἡ Ἑλλάδα, χειροτερεύει τὴν κατάστασι. Ἡ πρόσθετη ἐπιβάρυνση γιὰ τὴν ΕΟΚ ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ συμμετοχὴ εἶναι ὀριακὴ—γύρω στὸ 6% τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1976—ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἐμπόδιζε σημαντικὲς ἀντιδράσεις, ἰδιαίτερα ἀπὸ ἐκεῖνες τῆς χώρας ποῦ φοβόντανι περιορισμὸ τῶν δικῶν τους ἐπιδομάτων ἐνισχύσεων. Ὁ πίνακας 5 δείχνει τὶς ὑποχρεώσεις καὶ τὰ δικαιώματα τῶν διαφόρων μελῶν ἀπὸ τὴ λειτουργία τῆς κοινῆς ἀγροτικῆς πολιτικῆς γιὰ τὸ 1975.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. Ἀπολογισμὸς τοῦ Κοινῶ Ἀγροτικοῦ Ταμείου κατὰ τὸ 1975 Ἑκατ. γερμ. μάρκα

Κατέβαλαν περισσότερα ἀπ' ὅσα ἔλαβαν		Ἐλάβαν περισσότερα ἀπ' ὅσα κατέβαλαν	
— Δυτικὴ Γερμανία	2657	— Ἡνωμένο Βασίλειο	851
— Βέλγιο	510	— Δανία	813
		— Ἴρλανδία	716
— Λουξεμβούργο	8	— Ἰταλία	462
		— Γαλλία	233
		— Ὀλλανδία	101

Πηγή: Δελτίον Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχάνων, Τόμος 28, Ἀριθ. 331, 15-4-1976.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Τμῆμα Ἑγγυήσεων, τὸ Ἀγροτικὸ Ταμεῖο ἔχει καὶ τὸ Τμῆμα Καθοδήγησας ποῦ εἶναι ἐπιφορτισμένο μὲ τὴν παραχρῆ βόηθειας πρὸς τὶς χῶρες-μέλη γιὰ ἐκσυγχρονισμὸ καὶ ἀναδιάρθρωση τῆς γεωργίας τους καὶ αὔξησι τῆς παραγωγικότητάς τῆς. Μιὰ καὶ, ὅπως εἶδαμε, ἡ ἐλληνικὴ γεωργία εἶναι καθυστερημένη, ἡ Ἑλλάδα πρόκειται νὰ λάβει σχετικὴ βόηθεια καὶ ἀπὸ τὸ τμῆμα αὐτὸ γιὰ τὴν ἐπιτάχυνση ὀρισμένων διαρθρωτικῶν ἀλλαγῶν ποῦ ἐπιβάλλεται νὰ πραγματοποιηθοῦν. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, μιὰ καὶ οἱ τιμὲς τῶν ἐλληνικῶν ἀγροτικῶν προϊόντων εἶναι κατὰ κανόνα χαμηλότερες τῶν κοινοτικῶν, ἐξισορροπήσῃ τους σημαίνει σημαντικὴ αὔξησι τῶν ἐισοδημάτων τῶν Ἑλλήνων γεωργῶν, καὶ τοῦτο πιθανὸν νὰ ἀποτελέσει, τουλάχιστο μεσοπρόθεσμα, ἀντικίνητρο γιὰ τὴ μαζικὴ ἔξοδο τοῦ πλεονάζοντος ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τὸν γεωργικὸ τομέα. Ὁ καθηγητὴς Ζολῶτας¹ ὑπολογίζει πὺς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπασχολουμένων στὴν ἐλληνικὴ γεωργία εἶναι μικρότερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ δόσαμε πὺς πᾶντο (τὸ 34,1% ἀποτελεῖ ἐκτίμησι). Τοῦτο εἶναι πολὺ πιθανὸν ἀλλὰ ἡ μεγαλύτερη μείωσι θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ πολλοὺς παράγοντες, ὁ σημαντικότερος τῶν ὁποίων ἴσως εἶναι ἡ ἰκανότητα τοῦ μεταποιητικοῦ μᾶς τομέα νὰ ἐπεκταθῇ σημαντικὰ. Ἐν ἄλλω τοῦτο στόχος μᾶς εἶναι ἡ ἐξισορροπήσι τῆς διαρθρώσεως τῆς οἰκονομίας μᾶς μὲ τὴν παρόμοια τῶν χωρῶν-μελῶν τῆς ΕΟΚ, τότε θὰ πρέπει νὰ σκοπεύουμε σ' ἕνα ἀγροτικὸ τομέα ποῦ δὲν θὰ ἀπασχολεῖ πάνω ἀπὸ 350-500 χιλιάδες Ἑλληνες ἀγρότες,² καὶ αὐτὸ ἴσως σὲ πρώτη φάσι μόνον. Τοῦτο σημαίνει τὴν ἐξεύρεσι ἀπὸ τοὺς ἄλλους τομεῖς τῆς οἰκονομίας, καὶ ἰδιαίτερα τῆς μεταποίησης, μιὰ καὶ ὁ τομέας ὑπηρεσιῶν εἶναι μᾶλλον πληθωριστικὸς καὶ κάπως παρασιτικὸς, ἂν λέγαμε, 630-780

1. Ζολῶτας, *op. cit.*

2. Αὐτὸ ἀντιπροσπεύει, μὲ σημερινὰ πληθυσμιακὰ δεδομένα, ἕνα 10-15% τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ, καὶ σὲ δεύτερη φάσι (ἀκόμη μιὰ εἰκοσαετία) ἴσως χρειασθῇ νὰ μειωθῇ στὸ μισὸ καὶ ἀκόμη περισσότερον.

χιλιάδων νέων εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως.¹ Ὃταν ἀναλογιστοῦμε ὅτι οἱ ἀπασχολούμενοι σήμερον στὴ δευτερογενῆ παραγωγὴ ὑπολογίζονται σὲ 850 χιλ., διαπιστώνουμε τὸ μέγεθος τοῦ προβλήματος ποῦ ἀντιμετωπίζουμε. Οἱ ἀπασχολούμενοι στὴ μεταποίηση, λ.χ., θὰ πρέπει σχεδὸν νὰ διπλασιαστοῦν. Καὶ πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψη πὼς στοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτοὺς δὲν συμπεριλαμβάνεται οὔτε ἡ φυσιολογικὴ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ (εἶναι ἀρκετὰ μικρὴ, 0,57% κατὰ μέσο ὄρο γιὰ τὸ 1963-1973), οὔτε, τὸ σημαντικότερο, οἱ Ἕλληνες ἐργάτες ποὺ βρίσκονται στὴ Γερμανία καὶ τυχόν θὰ ἐπέστρεφαν στὴν Ἑλλάδα. Οἱ τελευταῖοι φυσικὰ ὅσο ἀνεπιθύμητοι εἶναι στὴ Γερμανία, κάτω ἀπὸ τὶς σημερινῆς οἰκονομικῆς συνθήκες, τόσο ἀπαραίτητοι εἶναι γιὰ τὴν ἑλληνικὴ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη. Ἐκεῖνο ποῦ δὲν γνωρίζουμε εἶναι φυσικὰ ἂν ἡ ἐπιστροφή τους εἶναι καὶ εὐπρόσδεκτη. Φυσικὰ οἱ διαρθρωτικὲς αὐτὲς ἀλλαγές θὰ ἀπαιτήσουν ἀρκετὸ χρόνο γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν. Ὑποθέτοντας πὼς μιὰ εἰκοσαετία θὰ ἐπαρκέσει γιὰ τὴν πρώτη φάση μειώσεως τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ σὲ 10-15% τοῦ συνολικοῦ ἔνεργου μᾶς πληθυσμοῦ, συμπεραίνουμε πὼς 30-40 χιλιάδες νέες εὐκαιρίες ἀπασχολήσεως θὰ προσθέτουνται κάθε χρόνο στὴ μεταποίησιν γιὰ τὴν ἀπορρόφησιν τοῦ πλεονάζοντος ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ. Μιὰ καὶ ὅμως ἕνα μεγάλο τμήμα τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ εἶναι μεγάλῃς σχετικὰ ἡλικίας, ἡ συνταξιοδότησή τους καὶ ἴσως ἀκόμη ἡ συνταξιοδότησιν πρὶν φθάσουν τὸ νόμιμο ὄριο ἡλικίας μποροῦν νὰ ἀπαλύνουν κάπως τὴν κατάστασιν. Ὃταν ὅμως ληφθῇ ἐπίσης ὑπ' ὄψη ὅτι ἡ σύγχρονη τεχνολογία στοὺς περισσότερους κλάδους εἶναι ἢ τείνει νὰ εἶναι περισσότερο ἐντατικὴ κεφαλαιόυπαρὰ ἐργασίας, ἡ ἐπίτευξιν τῶν στόχων ποῦ ἀναφέραμε πρὸ πάνω γίνεται ἀκόμη δυσκολώτερη. Φυσικὰ ἂν ἡ Ἑλλάδα πρόκειται νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν ἀναπτυσσόμενης στὶς βιομηχανικὰ ἀναπτυγμένους χώρες, μιὰ τέτοια διαδικασία πρέπει ἀργὰ ἢ γρήγορα νὰ ἀντιμετωπισθῇ καὶ οἱ δυσκολίες νὰ ξεπεραστοῦν. Τὸ ζήτημα εἶναι ἂν ἡ πλήρῃς ἐνταξί τῆς Ἑλλάδας στὴν ΕΟΚ εἶναι πιθανὸν νὰ ὑποβοηθῆσιν ἢ ὄχι αὐτὴ τὴ διαδικασία. Ἦ ἀπάντησιν στὸ ἐρώτημα αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι μᾶλλον καταφατικὴ μιὰ καὶ οἱ μηχανισμοὶ τῆς Κοινότητος προβλέπον, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, σημαντικὴ ἐνίσχυσιν. Φυσικὰ ἡ Κοινὴ Ἀγορὰ εἶναι μιὰ λέσχη βιομηχανικὰ προηγμένων χωρῶν (μὲ τὴν ἐξαίρεσιν ἴσως τῆς Ἱρλανδίας) καί, μολοντοῦ εἶναι

μικρὸ τμήμα τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς διατίθεται γιὰ ἐνίσχυσιν ὑνάπτυκτων ἢ ἀναπτυσσόμενων οἰκονομιῶν, τὰ διάφορα κοινοτικὰ ταμεῖα καὶ οἱ ἐνισχύσεις ποῦ χορηγοῦν δὲν ἔχουν τὴν ἐννοια ὑποβοηθήσεως οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως στὸ χῶρον τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς, παρὰ μόνο σὲ ὀρισμένους εἰδικές περιπτώσεις καὶ περιορισμένη ἔκτασιν. Μὲ ἄλλα λόγια δὲν πρέπει νὰ προσβλέπουμε στὴν ἐνταξί σάν τὴν πανάκεια ποῦ θὰ λύσει τὸ ἀναπτυξιακὸ πρόβλημα τῆς οἰκονομίας μᾶς. Οἱ ἐνισχύσεις πάντως ποῦ προβλέπονται εἶναι ἀρκετὰ σημαντικῆς καὶ σ' αὐτὲς πρέπει ἐπίσης νὰ προστεθῇ ἡ τεχνικὴ βοήθεια ποῦ οἱ χώρες τῆς ΕΟΚ θὰ μποροῦσαν νὰ μᾶς προσφέρουν (ἀπὸ τὴ σχετικὴ τους, λ.χ., ἐμπειρία στὰ θέματα ἀναδιασμοῦ καὶ ἀναδιάρθρωσεως τῆς γεωργίας).

Ἡ κοινὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ χρηματοδοτεῖται, μῆσω τοῦ Ἀγροτικοῦ Ταμεῖου, ἀπὸ τὸν προϋπολογισμὸ τῆς ΕΟΚ, ποῦ καθορίζεται κάθε χρόνο. Ὃλα τὰ κράτη-μέλη συνεισφέρουν στὸν κοινοτικὸ προϋπολογισμὸ μὲ τὸ λεγόμενον «συστήμα ἀμέσου ἐισοδήματος», σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο τὰ μέλη χρηματοδοτοῦν τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ πολιτικὴ τῆς κοινότητος ἀπὸ «ἰδίες πηγές».ᾠ Ἀντισταθμιστικῆς εἰσφορῆς ἐπὶ ἀγροτικῶν προϊόντων (μείων 10% γιὰ τὴν κάλυψιν ἐξόδων συλλογῆς), δασμοῖ ἀπὸ τὸ κοινὸ ἐξωτερικὸ δασμολόγιον ἐπὶ βιομηχανικῶν προϊόντων (μείων 10% γιὰ τὴν κάλυψιν ἐξόδων συλλογῆς) καὶ ἕνα μέρος τοῦ φόρου προστιθέμενης ἀξίας (ποῦ ἔχει ἀντικαταστήσει στὶς χώρες τῆς ΕΟΚ ὁλοῦς τοὺς ἔμμεσους φόρους καὶ πρόκειται νὰ ἰσχύσει καὶ στὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἐνταξί), διοχετεύονται στὰ διάφορα ταμεῖα, ποῦ μὲ τὴ σειρά τῶν χρηματοδοτοῦν τὴν κοινὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ, περιφερειακὴ, κοινωνικὴ, βιομηχανικὴ, ἐνεργειακὴ πολιτικὴ, καθὼς καὶ τὴ βοήθεια πρὸς ἀναπτυσσόμενης χώρες καὶ τὰ διοικητικὰ ἐξοδα λειτουργίας τῆς κοινῆς ἀγορᾶς.

Ἡ περιφερειακὴ πολιτικὴ ἀποβλέπει σὲ μιὰ ἰσόρροπην ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς κοινότητος καὶ τὴ διόρθωσιν τῆς τάσεως οἰκονομικοῦ συγκεντρωτισμοῦ σὲ ὀρισμένες περιοχές καὶ ἀποστέρησε σὲ ἄλλες, ὅπως τονίσαμε πρὸ πάνω. Τὸ περιφερειακὸ ταμεῖο χρηματοδοτεῖ περισσότερο ἐκαίνας τὶς χώρες ποῦ ἀντιμετωπίζουν δέξιν περιφερειακὸ πρόβλημα, ὅπως, λ.χ., Ἰταλία καὶ Ἦν. Βασιλεῖο ποῦ, μετὰξὺ τους, ἀπορροφοῦν 68% τῶν προσόδων τοῦ περιφερειακοῦ ταμεῖου. Ἡ Ἑλλάδα προ-

1. Πρέπει ἐπίσης νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ μετακίνησιν πληθυσμοῦ ἀπὸ τὴ γεωργία πρὸς τὰ ἄστικα κέντρα, ἐκτός ἀπὸ τὰ προβλήματα ποῦ θὰ δημιουργῆσιν στὰ τελευταῖα, πιθανὸν νὰ ἐπιφέρει σὲ δυσμενῆς τὶς περιφέρειες αὐτές, ἰδιαίτερα ἂν ἡ μετακίνησιν ἀποστερήσιν τὶς περιοχές ἀπὸ ἰκανοῦ καὶ δραστηρίους ἀγρότες, ἀπαραίτητους γιὰ ὅποιωδήποτε ἀναπτυξιακὴ καὶ προοδευτικὴ πολιτικὴ. Τουλάχιστον αὐτὸ μᾶς ἔχει διδάξει ἡ ἐμπειρία μᾶς ἀπὸ τὴ μετανάστευσιν.

2. Οἱ ἀντισταθμιστικῆς εἰσφορῆς ἐπὶ ἀγροτικῶν προϊόντων καὶ οἱ δασμοὶ τοῦ κοινῶ ἐξωτερικοῦ δασμολογίου ἐπὶ βιομηχανικῶν προϊόντων ἀναφέρονται σάν κοινοτικῆς ἐισοδηματικῆς πηγῆς (community's own resources), γι' αὐτὸ καὶ ἡ ΕΟΚ ἐπιστρέφει ἕνα 10% γιὰ τὴν κάλυψιν ἐξόδων συλλογῆς. Πρὸς τὸ παρὸν αὐτὲς οἱ κοινοτικῆς πηγῆς καλύπτουν γύρω σὲ 60% τοῦ κοινοτικοῦ προϋπολογισμοῦ. Βλ. European Communities Commission, *Background Note, The Community Budget 1977*, 20-7-76.

βλέπεται επίσης νὰ χρηματοδοτηθῆ ἀπὸ τὸ ταμεῖο αὐτὸ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν δικῶν τῆς περιφερειακῶν προβλημάτων. Βοήθεια επίσης προβλέπεται καὶ ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ ταμεῖο. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς ΕΟΚ, στὴν εἰσήγησή της πρὸς τὸ Συμβούλιο Ὑπουργῶν σχετικὰ μὲ τὴν ἑλληνικὴ αἴτηση ἐντάξεως, εἶχε ὑπολογίσει τὴν ἐπίπτωση τῆς ἑλληνικῆς συμμετοχῆς στὸν προϋπολογισμὸ τοῦ 1976 σύμφωνα μὲ τὸν ἀκόλουθο πίνακα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

	Ἐκατ. λογιστικῆς μονάδες ¹
<i>Εἰσπράξεις ἀπὸ ΕΟΚ</i>	
Γεωργία:	
— Προστασία Τιμῶν	220
— Βοήθεια Ἀναδιάρθρωσεως	60
Κοινωνικὴ	40
Περιφερειακὴ	100
Ἐρευνα	5
Διοίκηση	20
Σύλλογὴ «ἰδίων πόρων»	8
Σύνολο	453 (1)
<i>Πληρωμὲς πρὸς ΕΟΚ</i>	
Δασμοὶ ἐπὶ βιομηχανικῶν προϊόντων	70
Ἀντισταθμιστικὲς εἰσφορὲς ἐπὶ ἀγροτικῶν προϊόντων	8
Φόρος προστιθέμενης ἀξίας	73
Σύνολο	151 (2)
Καθαρὸ ὄφελος πρὸς Ἑλλάδα (1) - (2)	302

Πηγή: The Economist, Vol. 260, No 6937, 14-8-1976.

Φυσικὰ οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ εἶναι ἐνδεικτικοὶ μόνο τῶν ἑλληνικῶν ὑποχρεώσεων πρὸς καὶ δικαιωμάτων ἀπὸ τὰ διάφορα κοινοτικὰ ταμεῖα μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας στὰ πλαίσια τοῦ κοινοτικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1976. Μεταβολὲς στὸ τελευταῖο καθὼς καὶ στὸν ἀγροτικὸ μας τομέα πρόκειται νὰ ἐπιρραεῖσουν μελλοντικὰ τὴν εἰκόνα αὐτή. Ὑποθέτοντας πάντως πὼς ἡ σημερινὴ ἀγροτικὴ πολιτικὴ τῆς ΕΟΚ παραμένει σὲ γενικὲς γραμμὰς ἀμετάβλητη, ἡ Ἑλλάδα θὰ βρίσκεται σὲ πλεονασματικὴ θέση στὸ δοῦναι-λαβεῖν τῆς μὲ τὴν κοινότητα. Ἄν ὁμως ληφθῆ ὑπ' ὄψη ὅτι μερικὰ ἀπὸ τὰ κύρια ἑλληνικὰ ἀγροτικὰ προϊόντα, ὅπως φρούτα, λαχανικά, καπνὸς καὶ κρασί, συγκαταλέγονται σ' ἐκεῖνα ποῦ ἔχουν τὴ μικρότερη προστασία τιμῶν στὴν κοινότητα, ἐνῶ τὰ δημητριακὰ, γαλακτοκομικὰ καὶ κρέατα, τὴ μεγαλύτερη, τὸ πλεόνασμα ποῦ

ἀναφέρθηκε πρὸ πάνω θὰ τείνει νὰ μειώνεται.² Ἡ Ἑλλάδα θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ παρουσιάσει ἕνα καθαρὸ ὄφελος καὶ στὸ περιφερειακὸ δοῦναι-λαβεῖν, μὰ καὶ τὰ περιφερειακὰ προβλήματα ποῦ ἀντιμετωπίζει εἶναι τὰ ἴδια ἢ καὶ ἴσως ὀξύτερα ἀπὸ αὐτὰ τῆς Ἰταλίας, Ἡν. Βασιλείου καὶ Ἰρλανδίας. Πρὶν συσταθῆ τὸ Ταμεῖο Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως, ἡ περιφερειακὴ πολιτικὴ τῆς κοινότητας εἶχε ἐφαρμοστῆ τόσο ἀπὸ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Κοινωνικὸ Ταμεῖο (ποῦ εἶχε χρηματοδοτήσει χῶρες-μέλη μέχρι 50% τῆς δαπάνης ἐπανεκπαιδεύσεως καὶ ἐπανατοποθετήσεως ἀνέργων, καὶ ἐνισχύσεως τῶν μισθῶν ἐργατικοῦ προσωπικοῦ κατὰ τὴ διάρκεια μετατροπῆς τῶν ἐπιχειρήσεων σὲ διαφορετικοὺς κλάδους παραγωγικῆς δραστηριότητος), ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Τράπεζα Ἐπενδύσεων καὶ τὸ τμῆμα καθοδηγήσεως τοῦ Ἀγροτικοῦ Ταμεῖου. Τὸ Ταμεῖο Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως συστήθηκε τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1974, καὶ γιὰ νὰ ἐνισχυθῆ κάποια περιοχὴ, ἕνα ἢ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα κριτήρια πρέπει νὰ πληροῦνται. Ἡ περιοχὴ πρέπει νὰ ἔχει: α) ἀκαθάριστο ἐγχώρο: προϊόν κατὰ κεφαλὴ μικρότερο τοῦ μέσου κοινοτικοῦ, β) μεγάλη ἐξάρτηση ἐπὶ τῆς ἀγροτικῆς ἀπασχολήσεως, γ) μεγάλη ἐξάρτηση ἐπὶ ἀπασχολήσεως σὲ φθίνουσες βιομηχανίες (20% τῆς τοπικῆς ἀπασχολήσεως νὰ βρίσκεται σ' αὐτὴ τὴν κατηγορίαν), δ) ἕνα συνεχῆς ψηλὸ ἐπίπεδο ἀνεργίας (ἕνα μέσο ὄρο γιὰ μερικὰ χρόνια τουλάχιστον 20% ἀνώτερο τοῦ ἔθνικοῦ μέσου ὄρου, καὶ ὀπωσδήποτε ἀνώτερο τοῦ 3,5%) καὶ ε) ἕνα ψηλὸ ρυθμὸ μετακινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ (τουλάχιστον 10 στοὺς 1.000) γιὰ μὴ σχετικὰ μεγάλῃ περίοδο.³ Κατὰ τὴ σύστασή του τὸ ταμεῖο προικοδοτήθηκε ἀπὸ τὸν προϋπολογισμὸ μὲ 300 ἑκατ. λογιστικῆς μονάδες γιὰ τὸ 1975 καὶ μὲ 500 ἑκατ. λογιστικῆς μονάδες γιὰ τὸ 1976 καὶ 1977. Τὸ ἑλληνικὸ ἐνδιαφέρον ἀναφέρεται τόσο στὰ ἀπόλυτα κονδύλια ποῦ θὰ ψηφίζονται μελλοντικὰ ὅσο καὶ στὴν ἀναλογία διαθέσεως ποῦ θὰ ὀριστη. Πρὸς τὸ παρὸν τὰ ποσοτὰ εἶναι: Ἰταλία 40%, Ἡν. Βασιλεῖο 28%, Γαλλία 15%, Ἰρλανδία 6%, Γερμανία 6,4%, Ὀλλανδία 1,7%, Βέλγιο 1,5%, Δανία 1,3% καὶ Λουξεμβούργου 0,1%. Σύμφωνα μὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ΕΟΚ τοῦ πίνακα 6 καὶ τὰ διαθέσιμα τοῦ Ταμεῖου Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως γιὰ τὸ 1976 (ποῦ ἦταν 500 ἑκατ. λογιστικῆς μονάδες), τὸ νοητὸ ἑλληνικὸ ποσοστὸ εἶχε ὀριστη σὲ 20% γιὰ τοὺς σκοποὺς τῶν ὑπολογισμῶν αὐτῶν.

Ἡ πρώτη ἐντύπωση ποῦ συνάγεται ἀπὸ τὴν ἀνάλυση τῶν κοινοτικῶν μηχανισμῶν ποῦ ἐπιχειρήθηκε

2. Στὸν κοινοτικὸ προϋπολογισμὸ τοῦ 1977, τὰ γαλακτοκομικὰ προϊόντα ἔχουν τὴ μερίδα τοῦ λέοντα μὲ 2.000 ἑκατ. λογιστικῆς μονάδες ἀπὸ τὸ σύνολο τῆς ΚΑΠ ποῦ εἶναι 5.664 ἑκατ. λογιστικῆς μονάδες.

3. D. Swann, *The Economics of the Common Market*, *op. cit.*, p. 183.

1. Μία εὐρωπαϊκὴ λογιστικὴ μονάδα= 37,5 δραχμῆς, γιὰ τὸ 1974. Ἡ ἰσοτιμία αὐτὴ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὶς κοινοτικὲς ἀρχὲς γιὰ ἐπίσημες μετατροπές. Βλ. Eurostat, *op. cit.*, p. 174.

είναι πώς ή πλήρης ένταξη στην ΕΟΚ θα έχει ευεργετικά αποτελέσματα για την 'Ελλάδα. Τουλάχιστον αυτό είναι το συμπέρασμα του πίνακα 6. 'Εκείνο όμως που μέχρι στιγμής δεν εξετάσαμε προσεκτικά είναι μερικώς από τις επιπτώσεις των υποχρεώσεων που αναλαμβάνουμε. 'Όπως αναφέραμε πιο πάνω, ή ΕΟΚ έχει εφαρμοίσει το «σύστημα άμεσου εισοδήματος» για τη χρηματοδότηση του κοινοτικού προϋπολογισμού. Σύμφωνα μ' αυτό όλες ή χώρες-μέλη πρέπει να αποδίδουν στην ΕΟΚ το σύνολο των εισπράξεών τους από δασμούς και αντισταθμιστικές εισφορές, και αυτό φυσικά θα ισχύσει και για την 'Ελλάδα. 'Όταν λοιπόν άρθουν έντελώς οι δασμολογικοί φραγμοί για το εμπόριο με τις χώρες της ΕΟΚ και θεθή σε εφαρμογή και από την 'Ελλάδα το κοινό εξωτερικό δασμολόγιο της κοινότητας, οι ελληνικές εισπράξεις από δασμούς και εισφορές θα μειωθούν κατά πολύ. Και τούτο, γιατί οι ελληνικοί δασμοί είναι αρκετά ψηλότεροι από το κοινό εξωτερικό δασμολόγιο της ΕΟΚ και αποτελούν ένα σημαντικό κρατικό έσοδο. Για την πενταετία 1968-1972 οι δασμοί συνέβαλαν στα κρατικά έσοδα κατά 30,1%.¹ Γνωρίζουμε πώς ή απόδοση των ελληνικών δασμών στην πενταετία 1968-1972 είναι γύρω στο 25% της αξίας των εισαγωγών και πώς ή ΕΟΚ ζήτησε—σύμφωνα με τον πίνακα 6—78 έκκατ. λογιστικές μονάδες που θα αντιπροσώπευαν το σύνολο των ελληνικών εισπράξεων από δασμούς και αντισταθμιστικές εισπράξεις, άν ή 'Ελλάδα μετείχε της κοινότητας κατά το 1976. Με την προϋπόθεση ότι οι εισαγωγές μας το 1976 έφθαναν άκριβώς τα ίδια επίπεδα του 1975, τα έσοδα από το ελληνικό δασμολόγιο υπολογίζονται σε 965 έκκατ. λογιστικές μονάδες.² Βλέπουμε λοιπόν πώς ή άλλαγή από το ελληνικό στο κοινοτικό δασμολόγιο θα στερούσε τον ελληνικό προϋπολογισμό από έσοδα της τάξεως σχεδόν των 900 έκκατ. λογιστικών μονάδων για το 1976. Αυτό φυσικά δεν πρέπει να μάς ξενίζει, γιατί είναι γνωστό πώς ή ελληνική δασμολογική προστασία είναι αρκετά υψηλή τόσο για την υποβοήθηση εγχώριας παραγωγής, όσο και γιατί αποτελεί μία σημαντική πηγή κρατικών εσόδων. Το ποσό λοιπόν που θα χαθή άπ' αυτή την πηγή θα πρέπει να εξευρεθ ή από άλλες, που σημαίνει πώς ή φορολογία, έμμεση ή άμεση, πρέπει να αύξηθ ή κατάλληλα. 'Επειδή όμως το φορολογικό μας σύστημα είναι καταφανώς όπισθοδρομικό (οι άμεσοι φόροι συμβάλλουν 40% και οι έμμεσοι 60% στο σύνολο) και ή ένταξή μας στην κοινή αγορά θα επιβάλλει την υιοθέτηση του φόρου προστιθέ-

μενης αξίας—που δεν επιτρέπει μεγάλη ευχέρεια στη μεταβλητικότητα των φορολογικών συντελεστών—ο μόνος εύλογος τρόπος είναι ή αύξηση της άμεσης φορολογίας και ιδιαίτερα του φόρου εισοδήματος. Κάτι τέτοιο όμως απαιτεί ριζική άναμόρφωση τόσο του δημοσιονομικού μας συστήματος όσο και των φοροτεχνικών μας υπηρεσιών για να μπορέσουν να άναποκριθουν στις καινούργιες τους υποχρεώσεις. 'Αναγνωρίζουμε βέβαια πώς τέτοιες μεταρρυθμίσεις είναι από πολύ καιρό εκπρόθεσμες στην 'Ελλάδα, και τούτο έντελως ανεξάρτητα από το θέμα της ένταξέως μας ή όχι. Μεταρρυθμίσεις όμως χρειάζονται και σε άλλους τομείς της δημοσίας διοικήσεως έτσι, ώστε αυτή να μπορέσει να άναπεξέλθει στις αύξημένες ανάγκες που θα επιβάλλει ή ένταξη. Οι άλλες όμως δεν είναι εύκολο να γίνουν, πολύ δε λιγότερο να υιοθετηθουν από τη μία στιγμή στην άλλη. Χρειάζεται προπαντός ένα διαφορετικό πνεύμα συνεργασίας πολιτική και δημοσίας διοικήσεως που δυστυχώς είναι έντελως άγνωστο στη χώρα μας. Και όφείλει το κράτος να αποδείξει πώς οι μεταβολές αυτές δεν θα μείνουν άπλες κενολογίες. Δεν υπάρχει άμφιβολία ότι τα προβλήματα αυτά άναγνωρίζονται από πολλούς ύποστηρικτές της ένταξέως και την Κυβέρνηση. 'Αλλά άκόμη και με την προτεινόμενη από ελληνικής πλευράς πεντάχρονη περίοδο προσαρμογής, πιθανό να μην υπάρχει ο άπαιτούμενος χρόνος για τέτοιες μορφής μεταβολές—που προϋποθέτουν «... μία πραγματική επανάσταση στους διοικητικούς μηχανισμούς του κράτους, των Τραπεζών, των δημοσίων επιχειρήσεων, αλλά και στις οργανωτικές μεθόδους των περισσοτέρων ιδιωτικών μονάδων»—και ξεομάλυνση των δυσκολιών προτού ή ελληνική οικονομία και οι θεσμοί της άντιμετωπίσουν την πλήρη όρμη της προσκρούσεως με τους θεσμούς της Κοινότητας. Κατά τη γνώμη μας, δεν είμαστε άκόμη προετοιμασμένοι για κάτι τέτοιο. 'Αναγνωρίζουμε πώς ποτέ δεν μπορούμε να ποίμε πώς θα είμαστε έντελως έτοιμοι, και φυσικά υπάρχει κάποια άξία στο γεγονός ότι ή έπίσπευση των ενεργειών για την ένταξη δυνατό να μάς παρακινήσει σε έντατικότερες προσπάθειες και ίσως θυσίες προς άντιμετώπιση των καινούργιων υποχρεώσεων. 'Αλλά δυστυχώς υπάρχουν τέτοια προβλήματα στην κοινωνία μας, όπως λ.χ. της παιδείας, που δεν λύνονται άπλως με καλή θέληση και πνεύμα θυσίας. Αδτές οι άρετές μπορούν βέβαια να έπισπεύσουν την επίτευξη των στόχων μας, αλλά δεν είναι ύποκατάστατα του χρόνου, που είναι έπίσης ένας σημαντικός παράγοντας.

'Από καταβολής του σύγχρονου ελληνικού κράτους έδω και 155 χρόνια, παραλείψαμε φοβερά την παιδεία μας και δεν επανδύσαμε άρκετά στον ανθρώπινο παράγοντα, σε άντίθεση με τους ύπόλοιπους

1. 'Υπουργείον Συντονισμού και Προγραμματισμού, 'Εθνικοί Λογιστισμοί της 'Ελλάδος 1958-1972, 'Αριθ. 22, 'Αθήναι 1973.

2. Στην πραγματικότητα για το πρώτο έννεάμηνο του 1976 οι εισαγωγές είναι αύξημένες κατά 5,9% σε σχέση με το άντίστοιχο χρονικό διάστημα του 1975.

3. Ξ. Ζολώτας, *op. cit.*

εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς. Ἄν τὸ εἶχαμε κάνει, πολλὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζουμε σήμερον θὰ εἶχαν ἴσως λυθῆ ἀπὸ χρόνια. Συγκριτικὰ στοιχεῖα τοῦ ΟΟΣΑ δείχνουν πὺς ἡ Ἑλλάδα ἀνάμεσα σὲ 25 χῶρες τοῦ ὀργανισμοῦ κατέχει τὴν 24ῃ θέση ἀπὸ πλευρᾶς δαπανῶν γιὰ τὴν παιδεία.¹ Ἐκφρασμένες σὲ ποσοστὸ ἐπὶ τοῦ ΑΕΠ, οἱ δημόσιες δαπάνες γιὰ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία ἦταν μόνο 2,2% κατὰ τὸ 1970. Μόνο ἡ Πορτογαλία μὲ 2% δαπάνησε λιγότερο ἀπ' τὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ τὰ ἀντίστοιχα ποσοστὰ γιὰ τὴν Ἰρλανδία, Ἰταλία, Τουρκία καὶ Γιουγκοσλαβία ἦταν 4,8%, 4,3%, 2,9% καὶ 4,3% (γιὰ τὸ 1968). Κι ὅταν ἀναλογιστοῦμε πὺς τὸ ἑλληνικὸ κατὰ κεφαλὴ εἰσόδημα εἶναι ὑπερτριπλάσιο τοῦ τουρκικοῦ καὶ ὑπερδιπλάσιο τοῦ γιουγκοσλαβικοῦ, ἀντιλαμβανόμεστε πὺς οἱ δαπάνες γιὰ τὴν παιδεία ἀντιπροσωπεύουν μεγαλύτερο βῆρος γιὰ τοὺς Τούρκους καὶ Γιουγκοσλάβους παρά γιὰ τοὺς Ἑλληνας. Ὅταν μελλοντικοὶ συνταξιοδοτηθεὶς στὴν ΕΟΚ—μὲ ποσοστὰ ἀναλογιστικοῦ ποὺ κυμαίνονται μεταξύ 1-2%—δαπανοῦν κατὰ κανόνα μεταξύ 4 καὶ 7% τοῦ ΑΕΠ τους, τί ποσοστὸ πρέπει μιὰ χῶρα σὰν τὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας τὸ ἕνα τέταρτο τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἀναλφάβητοι, νὰ διαθέτει γιὰ τὴν παιδεία τῆς ἔτσι, ὥστε τὸ ἐκπαιδευτικὸ καὶ ἐκπολιτιστικὸ χάσμα ἀνάμεσά μας νὰ μὴν εὐρύνεται; Τώρα ποὺ φιλοδοξοῦμε νὰ πλησιάσουμε κάποιος αὐτοὺς τοὺς λαοὺς ἐκπολιτιστικά, κοινωνικά καὶ οἰκονομικά, εἶναι καιρὸς νὰ πάψουμε νὰ μεταχειριζόμεσθε τὴν παιδεία σὰν φτωχὸ συγγενῆ στὴ μοιρασιά τοῦ ἔθνικοῦ μας προϊόντος.

Γιὰ τοῦτο ἡ παιδεία μας χωλαίνει καὶ χωρὶς σύντομη ἀναδιοργάνωσιν καὶ μεταρρυθμίσεις δὲν θὰ μπορέσει νὰ προσφέρει στὴ χῶρα ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεται στὶς νέες συνθήκες. Οἱ μεταβολὲς στὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα ἐπιβάλλεται νὰ ἀρχίσουν ἀπὸ τὴν κατώτερη βαθμίδα καὶ νὰ προχωρήσουν μέχρι τὶς ἀνώτατες σχολές. Στὴν ἀνώτατη παιδεία ἐπιβάλλεται ἡ δημιουργία νέων σχολῶν τόσο γιὰ τὴν προετοιμασία νέων στελεχῶν γιὰ τὴν οἰκονομία ὅσο καὶ γιὰ τὸν περιορισμὸ τῶν ἀδύλων πληρωμῶν γιὰ σπουδὲς στὸ ἐξωτερικὸ, ποὺ μᾶς κόστισαν σχεδὸν 60 ἑκατ. δολλάρια τὸ 1975. Ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τῆς παιδείας θὰ πρέπει νὰ περιλαμβάνει ἕνα ἄρκετὰ μεγαλύτερο βαθμὸ ἐπιλογῆς ἀπὸ ὅ,τι μέχρι σήμερον, καὶ ταυτόχρονα θὰ πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ σύσταση νέων καὶ ἡ ἐπέκτασι τῶν ὑφισταμένων σχολῶν τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς κατευθύνσεως, οἱ ὁποῖες θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέσουν τμήμα τοῦ ὅλου μας ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος καὶ θὰ εἶναι ἐπομένως κάτω ἀπὸ τὴν ἄμεση ἐποπτεία καὶ χρηματοδότηση τοῦ κράτους.

¹ Ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀναδιοργάνωσεως καὶ τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τῆς παιδείας μας θὰ εἶναι ἀναγ-

καστικὰ μακροχρόνιου χαρακτῆρα, καὶ χρόνος εἶναι κάτι ποὺ δὲν ἔχουμε διαθέσιμο αὐτὴ τὴ στιγμή στὴν Ἑλλάδα. Ὑπάρχει ὁ φόβος λοιπὸν πὺς, μὲ τὶς καλύτερες προθέσεις, τὸ πιθανότερο εἶναι νὰ βρεθοῦμε ἀνέτοιμοι ὅταν ἡ ὥρα τῆς ἐντάξεως φθάσει.

ἐπίλογος

Ἡ πιὸ πάνω ἀνάλυσι εἰδείξε ὅτι τὰ ὀφέλη τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν δεκαετηχρονὴ λειτουργία τῆς συμφωνίας συνδέσεως μὲ τὴν ΕΟΚ ὑπῆρξαν σχεδὸν ἀσήμαντα. Ἡ μόνη χειροιαστὴ βοήθεια ἦταν τὸ δάνειο τῶν 125 ἑκατ. δολλαρίων, ἐνῶ ἡ βαθμιαία ἐλευθεροποίηση τοῦ ἐμπορίου φαίνεται νὰ λειτουργήσει πρὸς ὄφελος τῶν χωρῶν τῆς ΕΟΚ, καὶ εἶναι πιθανὸ πὺς τὰ καθαρὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἄρνητικά. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρᾶ καὶ μολονότι ἡ συμφωνία χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἀσυμμετρία ὅσον ἀφορᾷ τὶς ἀναληφθείσες ἀπὸ τὰ δύο μέρη ὑποχρεώσεις, ἡ Ἑλλάδα ὑπέφερε συνεπῆς πρὸς ὅλες τὶς συμβατικές τῆς ὑποχρεώσεις, πράγμα ποὺ δὲν ἰσχύει κατὰ τρόπο ἀναμφισβήτητο καὶ γιὰ τὴν ΕΟΚ. Ὁ βασικὸς λόγος γιὰ τὴν ἐπίδοσι αὐτὴ ἦταν οἱ διαρθρωτικὲς ἀδυναμίες τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ ἡ ἔλλειψι τῶν κατάλληλων ἐκείνων παραγωγικῶν συντελεστῶν ποὺ δὲν τῆς ἐπέτρεψαν τὴν ἀξιοποίηση τῆς εὐρύτερης ἀγορᾶς. Πάντως δεδομένου τοῦ τρόπου λειτουργίας τῶν κοινοτικῶν μηχανισμῶν, τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ πλήρης ἐνταξὴ μᾶς συμφέρει περισσότερο ἀπὸ τὴ διατήρησι τοῦ παρόντος καθεστώτος τῆς συνδέσεως εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία πῶστο.

Οἱ ὑπάρχουσες ὁμοσ ἐνδείξεις δὲν πισθουν πὺς ἡ πλήρης ἐνταξὴ προβλέπεται σὰν ἡ ἀναμφισβήτητη ἐπιτυχία γιὰ τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα, ποὺ μερικὸ ἀπὸ τοὺς ὑποστηρικτικὲς τῆς φαίνεται νὰ πιστεύουν. Μιὰ περισσότερὸ συγκρατημένη ἄποψι εἶναι πὺς ἡ ἐνταξὴ ἀποτελεῖ τὴ λιγότερον ἄσχημη ἀπὸ δύο κακὲς ἐναλλακτικὲς λύσεις, ποὺ ἴσως δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπιστοῦν ἀπὸ τὴν ἀρχή.

Φυσικὰ ὅ,τι ἔγινε στὸ παρελθὸν ἀνήκει πιὰ στὴν ἱστορία. Εἶναι ὁμοσ χρήσιμο νὰ γνωρίζουμε ἀκριβῶς τὶς δυνατότητές μας καὶ τί μπορούμε νὰ περιμένουμε ἀπὸ τὴν ἐνταξὴ χωρὶς νὰ παρασυρόμαστε ἀπὸ ἐνθουσιασμοὺς καὶ προκαταλήψεις.

Ἡ ἀξιολόγησι τῶν προοπτικῶν τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας εἰδείξει ὅτι ὁ γεωργικὸς μας τομέας πρόκειται νὰ ὀφελῆθῃ ἀπὸ τὴν ἐνταξὴ καὶ οἱ ἐνισχύσεις τοῦ περιφερειακοῦ καὶ κοινωνικοῦ ταμείου μπορούν ἐπίσης νὰ βοηθῶν κατὰ τὴ διαδικασία τῆς βιομηχανικῆς μας ἀναπτύξεως. Τὸ μεγάλο ἐρωτηματικὸ ὁμοσ παραμένει ἡ μεταποίηση. Θὰ μπορέσει, ὅπως οἱ ὑποστηρικτικὲς τῆς ἐντάξεως πιστεύουν, νὰ ἀνοίξει καιροῦργες ἀγορᾶς καὶ νὰ ἐπεκταίνει ὑπάρχουσες στὸν πολυάνθρωπο χῶρον τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς, συμβάλλοντας ἔτσι ἀποφασιστικότερα στὴν ἐξα-

γωγική δραστηριότητα και τὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν; Ἡ θὰ ἀντιμετωπίσει ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια μετὰ τὴν κατάργησης τῶν δασμολογικῶν φραγμῶν μὲ ἀπρόβλεπτες γιὰ τὴν οἰκονομία συνέπειες; Ἡ ἔρευνα ἔδειξε ὅτι ἡ ἑλληνικὴ μεταποίηση εἶναι οὐσιαστικὰ ἐνταγμένη στὴν Κοινὴ Ἄγορὰ ἀπὸ τὸ 1968 καὶ ἀπολαμβάνει δύο πλεονεκτημάτων, δηλαδὴ τῆς ἐλευθερίας διακινήσεως στὶς χώρες τῶν ἑξὶ καὶ τῆς προστασίας, ἔστω μειωμένης, στὴν ἐγχώρια ἀγορὰ. Μολονότι ἔχει κατορθώσει νὰ ἀυξήσει τὴ συμμετοχὴ τῆς στὶς ἐξαγωγές, πρῶτα τὸ ἀπόλυτο ὕψος δὲν εἶναι ἐπαρκές καὶ δεύτερο ἡ βάση τῶν κύριων ἐξαγωγῶν βιομηχανικῶν μὲς προϊόντων εἶναι ἰδιαίτερα στενὴ. Κρίνοντας ἐπίσης ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν εἰσαγωγῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, διαπιστώνουμε τὴν ἀδυναμία τῆς ἑλληνικῆς μεταποιήσεως καὶ ὡς πρὸς τὸ ρόλο τῆς ὑποκαταστάσεως εἰσαγωγῶν. Δὲν ὑπάρχουν λοιπὸν ἰσχυροὶ ἀντικειμενικοὶ λόγοι ποὺ νὰ δικαιολογοῦν τὴν αἰσοδοξία πολλῶν ὑποστηρικτῶν τῆς ἐντάξεως, ἀνάμεσα στὸν ἐπιχειρηματικὸ μὲς κόσμο, ὅτι ἡ βιομηχανία μὲς θὰ κατορθώσει νὰ κάνει δυναμικότερη διεἰσδυση στὶς ἀγορές τῆς ΕΟΚ ἀπὸ ὅ,τι μέχρι σήμερα. Μποροῦμε, ἐπομένως, νὰ προβλέψουμε μὲ σημαντικὴ ἐμπιστοσύνη ὅτι ἡ ἐνταξὴ μὲς, μὲ τὸν πλήρη δασμολογικὸ ἀφοπλισμὸ ποὺ συνεπάγεται, θὰ ἐπιφέρει μιὰ διόγκωση τῶν εἰσαγωγῶν μὲς καὶ τοῦ ἐμπορικῶ ἰσοζυγίου μὲ τὴν ΕΟΚ, ποὺ θὰ ἐπιδεινώσει τὴ θέση τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν. Παρόμοια κατάσταση δημιουργήθηκε στὸ Ἡν. Βασιλεῖο μετὰ τὴν ἐνταξὴ του στὴν Κοινὴ Ἄγορὰ.

Προσπάθειες γιὰ τὴν ποσοτικοποίηση τοῦ κόστους αὐτοῦ τῆς ἐντάξεως στὸ ἰσοζύγιο πληρωμῶν εἶναι δύσκολο νὰ ἐπιχειρηθοῦν στὰ στενὰ πλαίσια τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ. Τέτοιες προσπάθειες ἀπαιτοῦν πολλὲς περισσότερες πληροφορίες ἀπὸ ὅ,τι διαθέτουμε καὶ ἐπὶ πλέον παρουσιάζουν ἓνα μεγάλο περιθώριο λάθους, ἀκόμη καὶ στὴν περίπτωσι ποὺ τὰ σχετικὰ στοιχεῖα εἶναι διαθέσιμα.

Ἐπὶ αὐτὸν ὅσον ὑπάρχουν σοβαροὶ φόβοι γιὰ τὴν τύχη ὀρισμένων κλάδων τῆς μεταποιήσεως, ποὺ δυνατό νὰ μὴν ἀντέξουν στὸν ξένο ἀνταγωνισμὸ, ὅχι τόσο γιὰ τὴν εἶναι διαρθρωτικὰ ἀντιπαραγωγικοί, ἀλλὰ γιὰ τὴν δὲν ἔφθασαν ἀκόμη στὸν βαθμὸ ἐκείνο ἐξελίξεως καὶ ἀναπτύξεως ποὺ θὰ τοὺς ἐπέτρεπε νὰ ἀξιοποιήσουν ὅλες τὶς οἰκονομίες κλίμακας, ἐξωτερικὲς οἰκονομίες κ.ά. Οἱ κλάδοι αὐτοὶ θὰ μπορούσαν μὲ κάποια σχετικὴ προστασία νὰ ἀνδροθοῦν καὶ νὰ δυναμώσουν τὸν κορμὸ τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας, ἀλλὰ εἶναι δυνατόν ὁ ξένος ἀνταγωνισμὸς νὰ τοὺς ἐκμηδενίσει. Ἐνας ἄλλος κίνδυνος ποὺ ἀπειλεῖ δυναμικὲς καὶ ἀξιόλογες ἐπιχειρήσεις εἶναι ἡ ἐξαγορὰ τῶν ἀπὸ παρόμοιες ἔξενες μὲ ἐπακόλουθο δυσάρεστες συνέπειες γιὰ τὴν ἑλληνικὴ οἰκονομία. Ὅσον ἀφορᾷ τὶς βασικὲς διαρθρωτικὲς ἀλλαγές, τῆς ἐπαυξήσεως δηλ. τῆς μεταποιήσεως καὶ τῆς σημαντικῆς μειώσεως τοῦ γεωργικῶ τομέα, ἀκόμη κι ἂν ὅλες

οἱ συνθήκες ἀποδειχθοῦν εὐνοϊκὲς—πράγμα ἐντελῶς ἀβέβαιο—, ἡ διαδικασία εἶναι ἀναγκαστικὰ τόσο μακρόχρονη, ποὺ νὰ μὴν ἐπιτρέψει σχετικὰ σύντομα ἀποτελέσματα, ἱκανὰ νὰ ἀποτρέψουν τὸν κλονισμὸ καὶ τὴν πιθανὴ κατάρρευση τῆς βιομηχανίας μὲς. Γενικὰ ἡ εἰκόνα ποὺ παρουσιάζεται εἶναι εἰκόνα ἀπαισιοδοξίας ὅσον ἀφορᾷ τὶς εὐκαιρίες τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας καὶ τὴν ἀξιοποίησή τους στὸν εὐρύτερο χῶρο τῆς Κοινῆς Ἄγορᾶς.

Οἱ προτεινόμενες ἐπίσης μεταρρυθμίσεις θὰ ἔλθουν ἀτυχῶς ἀργὰ καὶ δὲν θὰ μπορέσουν νὰ ἀπαλύνουν κάπως τὴ βίαιη πρόσκρουση τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας μὲ τὴν ΕΟΚ, καὶ ἡ πιθανότητα εἶναι πῶς ἡ ἀδικαιολόγητη σπουδὴ μὲς νὰ ἐνταχθοῦμε πρόωρα ἴσως μᾶς στοιχίσει ἀκριβὰ. Τέτοιες μεταρρυθμίσεις θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχαν προηγηθῆ κατὰ πολὺ τῆς ἐντάξεως, ὥστε ἡ ἑλληνικὴ κοινότητα νὰ εἶχε ὅχι μόνο τὸ χρόνο νὰ τὶς ἀφομοιώσει ἀλλὰ καὶ τὸ πλεονέκτημα τῆς προηγούμενης ἀντιλήψεως ὀρισμένων εὐεργετικῶν ἀποτελεσμάτων τους. Ἡ ὅλη ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος μαζί μὲ τὴν ἐπιμονὴ τῶν ἀρχῶν νὰ πετύχουν ὀπωσδῆποτε ἐνταξὴ τὸ ταχύτερο δυνατό δίνει τὴν ἐντύπωση εἴτε πρόχειρης θεωρήσεως εἴτε ἐσφαλμένης ἐκτιμῆσεως τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. R. Caves, *American Industry: Structure, Conduct, Performance*, Third Edition, Prentice-Hall 1972.
2. *Economist*, The, Vol. 260, No 697.
3. European Communities Commission, *Second General Report of the Activities of the Communities*, Brussels-Luxembourg, February 1968. Various Background Notes.
4. Eurostat, *Basic Statistics of the Community*, 1975-76.
5. FAO, *Agricultural Projections, 1970-1980*, Rome 1971.
6. General Secretariat at the Council of the European Communities, *Twenty-second Review of the Council's Work*.
7. ICAP 1975, *Οικονομικὸς Ὀδηγὸς τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐταιρειῶν*.
8. IDC, *Agreement of Association between Greece and the European Economic Community*, Athens, 1963.
9. IMF, *International Financial Statistics*, Vol. XXIX, Nos 5 and 8, May and August 1976.
10. OECD, *Agricultural Projections for 1975 and 1985*, Paris 1968.
11. OECD, *Greece, Economic Surveys, 1972 and 1975*.
12. J. A. Schumpeter, *Capitalism, Socialism and Democracy*, Unwin, Fifth Edition, London, 1966.
13. D. Swann, *The Economics of the Common Market*, Penguin, Third Edition, 1975.
14. S.G. Triantis, *Common Market and Economic Development*, Center of Planning and Economic Research, Athens 1965.
15. Ἐπιχειρηματικὸν Σύντονισμὸ καὶ Προγραμματισμὸ, Ἐθνικοὶ Λογαριασμοὶ τῆς Ἑλλάδος 1958-1972, Ἀριθ. 22, Ἀθῆναι 1973.
16. Ἐπιχειρηματικὸν Σύντονισμὸ καὶ Προγραμματισμὸ, Προσωπικοὶ Λογαριασμοὶ τῆς Ἑλλάδος 1973, Ἀθῆναι.
17. Ε. Ζολώτας, «Ἡ Ἑλλάς στὴν Ἑυρωπαϊκὴ Κοινότητα», *Ναυτεμπορικὴ*, 14-4-1976.